

V Ljubljani, dné 1. svečana 1896.

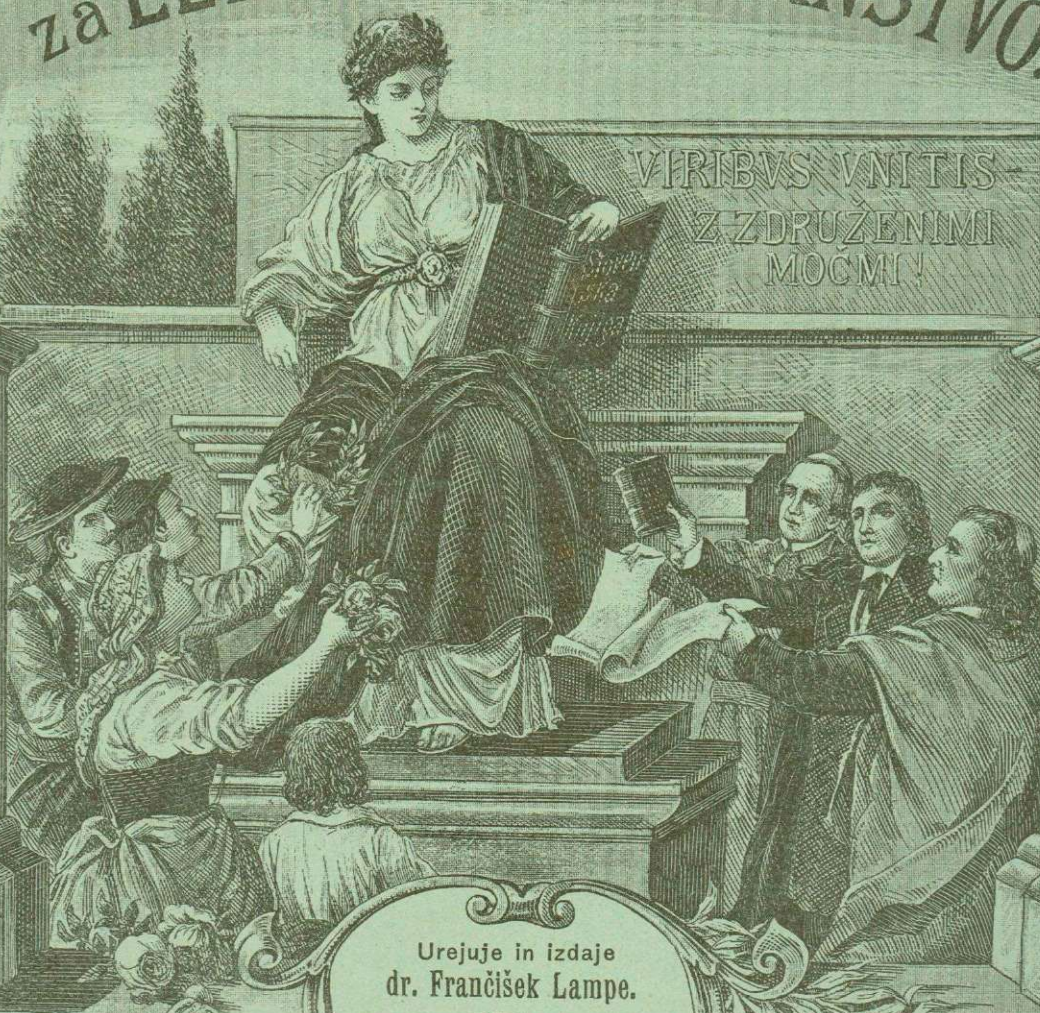
DOM in SVET

ILUSTROVAN LIST

za LEPOSLOVJE in ZNANSTVO.

Leto
IX.

Štev.
3.

VIRIBVS VNITIS
Z ZDRUŽENIMI
MOČMI!

Urejuje in izdaje
dr. Francišek Lampe.
Tiska
Katol. Tiskarna.

Vsebina 3. zvezka.

	Stran
1. Knez Ljudevit. Zložil A. Hribar. Knez Varna in ded Morán. — Besi. — Na Gradežu. — Morske deklice	65
2. Iz ljubezni. (Novela.) Spisal Dragutin. (Konec.)	69
3. Sin. (Krájinska idila.) Spisal Podgoričan. (Konec.)	75
4. Vzori in boji. Po prijateljevin pismih priobčil Jož. Ošaben. (Dalje.) . . .	79
5. Zviti Hafis. Zložil Gojko	85
6. Avstrijska Riviéra. Opisal Jos. Rozman. (Dalje.)	86
7. Črtice iz zgodovine lepih umetnostij. Spisal dr. Anton Medved. (Dalje.) .	88
8. Zmagovita moč duhá nad telesom. Spisal dr. Simon Šubic. (Dalje.) . .	92
9. Književnost	95
Slovenska književnost. Knjige družbe sv. Mohorja za leto 1895.: Naše škodljive rastline v podobi in besedi. — Umna živinoreja. — Slovenski ameriški koledar za leto 1896. — Apologetični govori. — Epizoda iz kulturne zgodovine goriške. — Domača vzgoja. — Program in poročilo.	
10. Razne stvari	96
Naše slike. — Zvezdoslovni koledar za mesec svečan.	
Na platnicah: Bodočnost slovenskega naroda. (Dalje.) — Vabilo k družbi sv. Mohorja. — Katoličanstvo in narodnost. — Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1895.	

Slike.

1. „Koledniki so tu!“	65
2. Počitek na begu v Egipt. Po sliki Guida Reni-ja	72, 73
3. Opatija z morja. E. Jelusič	81
4. Beatrika Cenci. Slikal Guido Reni	89

Listnica uredništva. Gosp. Dobr.: Žal, ni za rabo. — Gosp. A. Z-n.: Pride na vrsto. — Gosp. I. A.: Nekaj dobrega; sicer prosteje in lahneje! Zdravi!

Listnica upravníštva. Prav vljudno prosimo, da bi se nas spomnili nekateri čislani naročniki, kateri so za več let zaostali z naročnino. — Ob enem naznanjamo, da zlasti društvom in narodnim zavodom dajemo lanske in predlanske letnike za znižano ceno, ako se oglase.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII. in VIII. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse letošnje (1895) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

„Koledniki so tu!“

Knez Ljudevit.

(Zložil A. Hribar.)

(Dalje.)

Knez Varna in ded Morán.

Pri Préstrani, globoki skalni jami,
Kjer so Morána deda temni hrami,
In zmaj Perunov ljuti je v podmoli,
Pri tem prepadu skale so okoli,
Visoke skale, óstre in čeréče,
Visoko od zemljé v nebó kipeče;
In skala jedna, kakor stolp visoka,
In vrhu, kakor gumno je široka.
Oltar je, kjer Perunova je jama,
Postavila si tu priroda sama.
In v pridni roki naostréno jeklo
Stopnice v skalo je do vrha vseklo.
In skale te ne sme se dotakniti
Nikdó, le ded Morán sme nanjo iti.
A tudi ded ne ide v vsakem časi,
Le onda, kadar vojni rog se glási,
Le onda dojde ded Morán iz jame
In s sábo svetega si ognja vzame.
In na visoki in široki skali
Perunu s svetim ognjem kres zapali;
In kolje ovne lanščke in tretnjake,
In pali jih za v boj odšle junake.
Perunu pali žrtev najbolj drago
Za srečno vojsko in sijajno zmago.
In zdaj —? Že osmi dan Morán na skali
Perunu ogenj, v ognju ovne pali,
Najlepše kose, gnjati in plečéta
Dobiva plamen v čast vojská očeta
Peruna, ki naklanja srečo v zmagi
Le onim, ki so mu junaki dragi.
Odkar odšel je Svitozor s Krčani
In Ljudevit s Hrvati, Timočani
Nad Kadolaha, vraga, volkodlaka,

Ki vedno rad slovensko kri pretaka,
Od tačas zmír Morán darí daruje,
In pali kres in srečo prorokuje.
In iz doline k Préstrani globoki
Možje prihajajo po stezi sloki,
Da vidijo, če kažejo kaj sreče
Na skali kres in pa darí goreče.
In danes, glej, z možmi ob zori tudi
Po stezi k Préstrani se Varna trudi.
Sam hoče čuti danes ded-Morána,
Premágala li vojska bo Furlana?
Kakóva znamenja Perun ojavlja,
In dobro videnje se li ponavlja?
In dojde Varna knez pred sveto skalo,
In truden vsede se na drugo malo.
Oddahne se in vpraša ded-Morána:
„Povej mi, kaka znamenja so dana?
Imá kaj upov Svitozor do zmage?
In Ljudevit pobratim, čete drage?
Kaj dim, žerjavica, kaj plamen pravi,
Povrnejo li vsi se k meni zdravi?“
Z železnim drogom ded ogorke dviga,
In kjer umira plamen, tam podžiga:
In kot kresnice v letne nóči mraku,
Žarijo iskre v dima se oblaku.
Nič ded ne dè, le dalje v ogenj dreza,
Potem počasi s skale gre pred kneza:
„Pozdravljen knez, ki v potu in naporu
Prišel si k skali, k svetemu prostoru.
Ti vprašaš me, kaj menijo bogovi
Sè sinom tvojim, z drugimi sinovi?
Znam, knez, da ti resnica zmír je ljuba,
A žrtve zdé nadaljne se mi zguba.

Pri kresih, kar smo tu jih že sežgali,
 Pri ovnih, ki smo tu jih darovali,
 Lahkó Perun pokazal bi že kake,
 Če srečna bode vojna, dobre znake;
 In stari ded-Morán se ti ne laže,
 Tako-le kres in ovnov žrtev kaže:
 Najlepši oven tvojega šotora,
 Ki sem za sina žgal ga Svitozora,
 Goreti hotel ni mi iz plamena,
 In to za boj je slabega pomena.
 In ogenj sam in plamen glej na skali,
 Gorí, kot bi z vodó ga polivali.
 In dim se — pazi! — v kepe utrjuje,
 Pa lega k tlom in brž se razgubuje.
 Kot stéber kdaj se je nebá dotikal,
 Da zdelo se je, kot bi svod odmikal.
 In vrhu šele pod nebeškim stropom
 Razširjal se je v venec liki slopom.
 In kje so ptice svete, čuk, sokoli,
 Kje sove? Vsi ostali so v škramoli.
 Kako so včasih naglo prifrčali
 Brž, ko so za Perunov kres seznali.
 Skovikali so glasno krog plamena.
 To bilo, knez, je dobrega pomena.
 Ko kdaj sem palil kres, so pele vile,
 Pošasti besje v temi so cvilile.
 A zdaj molčijo vsa božanstva v doli,
 Ni jedne vile čuti ni okoli,
 Celó Belinu lica bolj so blede,
 Le z enim okom mrklo z neba gleda.
 In on, ki z lučjo zemljo razsvetljuje,
 Ki rast na polju, v trsju pospešuje,
 On, ki na zlatih se kolesih vózi
 In ljudstva šteje in zveri po lozi;
 On, ki so slušni svetli mu duhovi,
 Podložni, kakor knezu vsi bogovi;
 On, ki pozna zemlje vse narode
 In jasno vidi njihove osode;
 On, ki Slovenec že od pamtiveka
 Časti ga, kar šumeva Krka reka;
 On, ki se često je ozrl z višine
 In slušal klice naše domovine,
 Ki nam pošiljal božja je krdela,
 Ko vojska besja je nad nas hrumela;
 Ki mnoge dvome nam je že ujasnil:
 Glej, danes je pogled njegov ugasnil;
 In mrklo je obličje Svetovita,
 Bogov družina vsa je danes skrita.
 Glej, megla črna dviga se od morja,
 In volčjih čet tuljenje čuj s pogorja,
 In bliže — čuj! še hujše druge groze:
 Čuj krehanje Moranino iz loze.
 Pa čuj pošast, kako v podmoli siče,
 In zdi se mi, da zmaj zapah odmiče.
 Oj, kje ste, kje ste naši svetli bogi,
 Da nas pustite brez podpor v nadlogi?
 Pa bog je bog, jaz zloben biti nečem,
 Kar hoče bog, storí, ne, kar jaz rečem.

Poznate bogom zračne so višine,
 In jasne njim so zemeljske globine,
 In znana njim so čuda mnoga, mnoga,
 Poznata jim je tudi naša toga.
 Poznate njim so misli vse in dela,
 Poznata jim je duša naša cela.
 In če so zdaj od nas se obrnili,
 Morda smo to Slovenci zaslužili?“
 Velí mu knez: „Ded, dalje me ne muči,
 Ugašajo mi upov zadnje luči.
 Če znamenj boljših zame nimaš, jenjaj,
 In srca mi z obupom ne napenjaj.
 Če zadnji up umrè mi, zadnja nada,
 Umreti moram tu-le tik prepada.
 Že sreče zadnji svit mi izumira,
 A jeden up me vendar še podpira:
 Dva krepka šla junaka sta nad vrage
 Ko leva dva in svest si jaz sem zmage.
 In Varnin rod je srečno zmir vojeval
 Povsodi, kjer je vojni rog odmeval.
 Morán, le idi, kolji še in pali,
 Bogovi bodo nam pomoč poslali,
 Bogovom žrtvujoč zdišuj molitve,
 In rod in jaz bom molil tik daritve.“

Voz solnčni že odšel je tje za morje
 In črni mrak pregrinja že obzorje;
 Svetlejši žar razširja se od kresa,
 Ko leze noč nad Krški dol iz lesa.
 In Krke votli šum šumi iz dola,
 Do Prestrane se čuje do podmola.
 Začuje Varna oster glas kopita:
 Vojaka dva na vrancih gor hitita.
 In vranca hrskata potná in trudna,
 Ko ju ugleda truma mnogoljudna.
 Brž knez veli: „Od kod, junaka čila?
 Kdo sta vidvá in kakšna poročila?“
 Pozdravljajoča kneza, dede druge,
 Velíta: „Dojdeva od pivške struge,
 Poslal je naju Ljudevit posavski,
 Ki šel je za Furlani v dol vipavski,
 Veleč, naj knez ti, svetli, sporočiva,
 Da vojska tvoja v Mórani počiva,
 Da sin ti šel prerano v klanje grozno,
 In Ljudevit prišel v pomoč prepozno;
 Da knežiča ni našel, Svitozora,
 Mej padlimi sred bojnega prostora.
 In to pobratim Ljudevit priseza,
 Čez zemljo vso, ki solnce jo obseza
 Zasledovati vraga če, knez vedi,
 Dokler ti Svitozora ne zasledi,
 Prisegel je slovesno pri bogovih,
 Obljubil je pri svetlih vseh duhovich.
 In, svetli knez, kaj srce tvoje pravi:
 Kako naj Ljudevita sel ojavi?“
 Ko čuje knez o vojnem tem porazi,
 Po vsem telesu h kratu ga premrazi.
 Zastoče, zgrudi se nazaj na kamen
 In v nedrije mu knikne glava z ramen;

In komaj da še dè: „Perun pomози!“
 Kar završi vihar strašan po lozi.
 Zapah ni mogel držati pošasti
 Perunove, po lozi zdaj lomasti,
 Da drevje poka, tró se skalne stene;

Da bi jo vgnala, ni moči nobene;
 To je Moranu dedu le mogoče,
 Da zmaja zapodi v podmol, če hoče.
 Moran pa neti na visoki steni
 In kuri, ter za drugo se ne meni . . .

Besi.

Le skupaj, zlodeji in besi,
 Le skupaj, kar vas biva v lesi!
 Sèm iz brlogov brž pošasti,
 Zberite nočne se oblasti;
 Zdaj vlada tèma, zdaj je noč,
 Združimo svojo besjo moč.

Bogastvo, sreča gre okoli,
 Zdaj v Krškem je, zdaj v drugem doli.
 Kraljevo žezlo, krono, prava
 Zdaj nosi ta, zdaj ona glava.
 Ne bo en rod zmir drugih trl,
 In drugi vedno v robstvu mrl.

Božanstva svetla so osupla,
 Svetloba je zbežala v dupla;
 Do zdaj nam bilo ni pravice,
 Godile nam so se krivice.
 Pa pol je našega svetá
 In pol ga Svetovit imá.

Mi črna bitja, ljuti besi,
 Ki tema nas slavi, ne kresi,
 Solzá prosečih ne poznamo
 Radost le nad krvjo imamo.
 Če bolj v potokih teče krí,
 Tem bolj nas bese veselí.

O, vsaka moč besní do meje,
 In vsaka sapa enkrat veje.
 Zakaj bi ene zmir oblasti
 Imele zemljo v svoji lasti?
 Svet menja se in sreča ž njim,
 Zdaj vlada Šparta, zdaj pa Rim.

Saj nas nikdó se ne spominja,
 Kdor se spominja, nas proklinja.
 Prokleti besi smo od vekov,
 In še ni konec taciñ rekov.
 Zakaj bi človek se smejal,
 Ko bès bo v vek v prokletstvu spal.

No, Varna je bogove ljubil,
 Pa vojsko je in sina zgubil.
 Zdaj mrè obupajoč tu v noči
 In božje prosi si pomoči;
 A božja volja, knez ne zná,
 Da ni, kot volja je svetá.

Le urno, bési, brž po doli,
 Po kočah tekajmo okoli;
 Kaj spali mirno bi Krčani:
 O vojski pravimo končani,
 Da ne pomaga kres, koštrún,
 Da ne pomaga bog Perúñ!

O, volja božja se ne menja,
 In kar nameni, ne odjenja.
 In slišati ga vedno noče,
 Kar človek spremenljivi hoče.
 Sicer ne znal bi zemski rod,
 Da je nad njim še kdo gospod.

Naj v rjuhi mlada vdova joče,
 Naj dete jej v zibeli stoče,
 Naj toži oče, zdiha mati,
 Ko sin iz vojske se ne vrati,
 Naj tarna ljubica solzeč,
 Ko ženin se ne vrne več!

Ko víli bodo róke v joku,
 Pretakali solzé v potoku,
 Pa se smejímo mi na pragi
 Navdušeno ob svoji zmagi.
 I bès enkrat ima oblast,
 Ne le Perunova pošast . . .

Na Gradežu.

Leží, leží polje furlansko,
Ob njem leží morje jadransko,
Na morju Gradež je otok
In na otoku hrast visok.

In tu sedi na klopi zbiti
Duhovnik Fortunat častiti;
Molitev moli mož sedé,
In se ozira na morjé.

Tam vozijo se lahki brodi,
Kot goske po zeleni vodi;
Od Trsta sém čez morsko plan
Po morju jadra brod témán.

In brzo brazdo v morju dela,
Kot v zraku mej oblaki strela;
In čez morjá prepad globok
Naravnost jadra na otok.

In spazi patrijarh krmilo,
Da jo na Gradež je krenilo.
Zatrobi rog, obstane brod,
Naznanja glasno sel prihod.

Mornarji v morje čoln spustijo,
In v čoln bolníka naložijo,
Veslajo štirje brž možjé,
Do brega s čolnom prihité.

Iz čolna prinesó junaka
Pred svetega moža očaka,
Od Kadolaha naročil,
Naj ta junak bi spravljen bil.

In to še mejni grof pristavi,
Da ranjenec naj tu se zdravi;
Da ptujec ta, ki poln je ran,
Slovenski knez je in pogán.

Naj čuvajo ga, v kratkem časi
Tu Kadolah se sam oglasi. —
Gredó možjé, očak strmí
Na ptujca zdaj, zdaj za možmi.

In ranjeni junak na glavi
Leží tu v nezavesti v travi.
„Hoj sluge“, kliče Fortunat,
„Nesite ptujca v sobo spat.

Izmijte rano mu krvavo,
Obežite mu bolno glavo,
Če mogel bode, da bi pil,
Zdravilnih dajte mu krepčil.

In ako malo se zaveda,
Če šla iz ust mu bo beseda,
Brž sporočite mi, in sam
Čem tudi priti k ptujcu v hram.“

In ranjenca še v nezavesti
Nesó v stanišče sluge zvesti.
In rane mu izpirajo,
Rudečo kri otirajo.

In vlivajo mu v rane olje,
In kmalu ranjencu je bolje;
Spregleda ptujec in strmí,
Ko same ptuje zre ljudi.

Ko sluge vežejo mu rane,
Besede govori neznane,
Krepilnih dajo mu zdravil,
A malo le bolnik je pil.

In sila mrzlice mu hude
Potresa mrtvoblede ude,
In teče sluga brž pozvat,
Naj pride oče Fortunat.

Pretiplje ptujcu v rokah žile,
A mnogo so krvi stočile,
In Fortunat jih tipajoč
Zmajuje le z glavó gredoč.

In spet junaka je stresnilo,
Pogleda mrklo, gleda milo
Na Fortunata v eno mer,
Kot v šumi gleda plaha zver,

Če lovčeva jo ostra strela
V osrčje rahlo je zadela —
In milo lovcu zre v obraz,
Češ, kaj sem ti storila jaz?

Mladenič z okom zre solzečim,
Vèn dé očak okrog stoječim,
Pogleda ranjencu v okó
In misli Fortunat takó:

Da, ti očesi ognjevití
Značaj mi kažeta odkriti,
In ti pogledi govoré,
Da v prsih blago je srcé.

Naj Frank veli in Nemec, Ober,
Da ni Slovenec človek dober,
Težkó bi blagih se čutil,
Kot je Slovenec, rod dobil.

Na postelj z róko se naslóni,
K junaku Fortunat se sklóni,
V slovenskem slovu mu veli:
„Junak, te li močno boli?“

Junaku strese ta beseda
Srce in usta, lica blede,
Domači glas ga okrepí:
„Ne — ne!“ lahkotno knez velí.

Še rekala bi usta rada,
Pa zopet ga slabost nadvlada,
K omari stopi Fortunat,
Kozarec vzame v roke zlat;

Tri kaplje mu na jezik kane,
Krepkejši brž junak postane,
Pogleda milo, kot poprej:
„Oj kje sem — ? dobri mož, povej!“

„Prav v dobrih rókah, sinko zlati,
Kjer brez skrbi zamoreš spati,
Tu gostoljuben ti je dom,
Jaz sam pri tebi čuval bom.

In jaz te bodem spet ozdravil,
In zdravega domu pripravil,
Pa slab si, sinko, malo pij,
Potem zaspi in odpočij.

Ko bodem malo te ozdravil,
Še več stvari ti bodem pravil.“
Pol kupice mu vina dá.
Potem obmolkneta obá . . .

Junaku trudna mrzla glava
Zadremlje brž, in trdno spava,
Pri njem pa čuva sveti mož,
Pripravlja mu zdravil iz rož.

Morske deklice.

K zatonu zlato solnce gré
In žarkov zadnji svit
Čez plan oglejsko in morjé
Ljubeče je razlit.

Tam daleč, daleč vrh morjá
Zlat prapor je razpét,
Krog njega pleše in igrá
Roj morskih se deklét.

In na ponoru rajajoč
Pa ljubezno pojó,
Pojó, ko vlega temna noč
Nad morsko se vodó:

Náš dom je varen, miren, prost
In složne v njem smo mé,
Sovražnik nikdar nam ni gost,
Nas strele ne moré.

Nad nami ladje plavajo,
Premeta jih vihar,
V morjé se potapljavajo
Mornarji in krmar.

Na suhem pa človeški rod
Za pičlo ped zemljé,
Kedó če biti jej gospod,
Si sekajo glavé.

In to slovenski rod imá,
Da ruši se mu vez:
Nesložen s ptujci in domá,
Za knezom páda knez. —

Jednako, kot v podnebjú zrak
Nikoli miren ni,
Človeški rod mu je jednak,
Ki vedno se bori.

Pravica je, to znamo vsi,
Pa kdo pravičen je?
In če pravičen se dobi,
Pa le sebičen je.

Rodú ne čuva krona, meč,
Ne silna moč vojská:
Le v slogi se stoletij več
Ohranjevati dá.

(Dalje.)

Iz ljubezni.

(Novela. — Spisal Dragutin.)

(Konec.)

VI.

„Ne obupuj, Ivan! Molila bom k Bogu in
prosila Mater Božjo, pa ne bova zapuščena.
Zaupaj v višjo pomoč in v mojo zvestobo!“

„A tvoj oče? — Zapisegel se je, da ostane
mož beseda.“

„Oče je že star, potolaži se s časom, in še vse
bo dobro. Saj me ljubi, — njegova jedinka sem!“

„Koncipijent je pa strasten in lakomen člo-
vek. Ne bo odnehal, Ana!“

„Mora, mora, Ivan! — Baš včeraj je bil
pri nas pri obedu. Povedala sem mu jih, da

jih ne pozabi nikdar. Upam, da je toliko moža, da se mi ne približa več.“

„Slabo ga poznaš, Ana. Tvoj upor mu bo vzbudil le še večjo trmo. V naglici je celó že drugim povedal, da te mu je obljubil tvoj oče. In če ga sedaj odbiješ . . . kolika sramota zanj!“

Zvezde so se prikazovale na jasnem nebu, med njimi pa je plaval mogočno blede mesec ter se zrcalil v valovih šumeče Krke. Ondi po deželni cesti, ki vodi iz Novega mesta preko kapitelskega hriba v Bršlin, hodila sta Ana in Ivan. Jako težak je bil ta pot Ani. Bala se je noči, vest ji je bila nemirna, bala se je ljudskih jezikov. — Kaj vse bi si mislili, kaj vse bi govorili o njej, če bi jo videli ondi, v temi samo z moškim! — Kolika sramota! — Dobro je vedela Ana, da ne ravna prav, da bi ji oče, ako bi zvedel, radi jeze in žalosti obolel . . . vendar hrepenenje po dobrem Ivanu, ki jo je prosil slovesa, je premagalo vse pomisleke. Ko je šel oče počivat — hodil je rad zgodaj — oblekla se je Ana ter zavita v temen robec hitela skozi zadnja hišna vrata na kraj, kjer jo je čakal Ivan.

Težko jima je bilo slovo. A ločiti sta se morala. Do kdaj? samo Bog to vé! — Še poslednjič sta si segla v roko, prisegajoč vstrajno, neomajno zvestobo, potem pa je odhitela Ana domov. Ivan je obstal na svojem mestu ter gledal za njo, dokler mu ni izginila izpred očíj za malim logom ob cesti. Rad bi jo bil spremil, a ni mu dovolila, boječa se, da ju kdo spozna. Gleda torej za njo, poslušajoč za njenimi koraki. Že se je hotel vrniti . . . tu nakrat . . . ni li bil to Anin krik? — In sedaj . . . zopet! — „Ana, Ana, kaj se ti je zgodilo?“ —

Stekel je po cesti, kolikor so ga nosile noge, ter za malo trenutkov došel okoli loga. — Kar pa je ugledal ondi, vzburilo mu je zadnjo kapljo krvi. Neki moški se je roval z Ano, in ji tiščal dlan na usta, da ni mogla vpiti. Takoj je umel Ivan, da je ona v hudi nevarnosti. Kakor razljučen ris je planil na tolovaja ter ga udaril po rokah. Napadalec je izpustil žrtvo ter odskočil.

„Beži, Ana!“ zavpil je Ivan dekletu, ki je kot srna odhitelo.

„Ana, Ana?!“ zahropel je divje napadalec. „In vi ste Jenčič?“

V tem hipu je spoznal Ivan v napadalcu koncipijenta Orožna.

„Torej vi, gospod doktor? Vi ste tak lopov?!“

„Ti, ti si lopov, pes! — Pogini pes!“

Bliskoma je segel koncipijent v žep ter potegnil iz njega — revolver. Ni pa imel več časa meriti. Srdito je planil nanj Ivan, oklenil se ga z obema rokama ter ga z vso silo pahnul od

sebe. Koncipijent se je opotekel ter zviška padel vznak na tla. V padcu pa je udaril z glavo tako močno ob obcestni kamen, da ni ganil nič več.

Nepopisno se je prestrašil Ivan. „Kaj sem storil? — Ali sem ga ubil? — Moj Bog, pomagaj!“ —

Skočil je k ranjencu, kateremu je kapljala kri iz široke rane za temenom, klical, tresel ga . . . vse zaman. Koncipijent je bil — mrtev.

Kakor bi ga preganjale furije, dirjal je ubogi Ivan celo noč po gozdéh in logih. — „Kaj sem storil? — Kaj sem storil?“ ponavljal si je vedno. „Ubil sem človeka! Morilec sem! — Moj Bog, kaj bo z njegovo dušo — radi mene?! — Gorjé mi! — A Bog, ti veš, da ga nisem hotel! — Branil sem se, — ustrelil bi me bil sicer; — napadel mi je nevesto . . . mojo Ano, blago Ano!“

Ko se je zdanilo, šel je v Novo mesto ter naznanil žandarmeriji sam ves dogodek. Takoj so ga zaprli. Komisija je hitela na kapitelski hribec, kjer je našla mrtveca. Koncipijent je ležal vznak tik miljskega kamna, v desnici je tiščal nabit revolver, pod glavo pa je imel lužo črne krvi . . .

To je bilo govorjenja in ugibanja radi tega umora!

Stari Gruden je obolel nevarno, Ana pa bi bila skoro zblaznela. — Le ona je vedela, kako je bilo, a molčati je morala radi svoje časti in dobrega imena. Srcé ji je hotelo počiti radi Ivanove nesreče . . . Sama sebe bi najrajša žrtvovala, ko bi smela radi očeta, ki je ječal v postelji. Tako pa ni smela povedati tolovajstva ubitega Orožna, ampak morala je čakati, da se razjasni resnica in pravica kako drugače. Cele ure je preklečala v molitvi, proseč pomoči, išoč tolažbe . . .

Ko pa so postavili Ivana že čez par tednov pred porotnike, poklicali so za pričo le starega Grudna, ki je bil vsaj toliko okreval, da je mogel sedé izpovedati, kaj vé o bivšem svojem poslovodji. Ane pa niso zaslišali!

In tako se je zgodilo, da so bile zaman vse Ivanove besede. Nihče mu ni hotel verjeti, da je koncipijent napadel njega in ne on koncipijenta; — da se je le branil, sicer bi bil moral umreti sam. Splošno so trdili, da je prišel Ivan ravno zato zopet v Novo mesto, da uniči svojega tekmeča, kateremu je bila obljubljena Ana Grudnova, in da je Ivan potisnil mrtvecu revolver v roke, da bi se lože izgovoril . . .

Ivan je govoril vedno čisto resnico; ni pa hotel povedati, ob kateri priliki je zadel na koncipijenta. Dobro ime Anino mu je bilo čez vse drago. — „Kaj mi more Ana pomagati?“ mislil si je. „Nje itak ni bilo poleg, ko sva se borila! Čemu bi jo torej izročal sramotilnim

jezikom? Čemu naj ji še pohujšam težko stališče z bolnim očetom? — Ona vé, da sem nedolžen, — to mi zadostuje.“

Tako je razmišljajl pošteni Ivan, sodniki in porotniki pa drugače. — Obsodili bi ga bili najhujše, a njegova dotedanja pridnost in poštenost je ganila njihova srca. Prisodili so mu torej le štiri leta in mesečni post. Molčé je sprejel Ivan to kazen v ponosni zavesti svoje nedolžnosti in — neomahljive zvestobe svoje uboge Ane.

VII.

Bilo je dné 24. mal. travna l. 1879. Po vsi širni Avstriji je vladalo veselje. Topovi so grmeli, kresovi goreli, zastave vihrale, petje in godba je donela v vsakem mestu, v vsakem trgu in vsaki gorski vasici; po cerkvah pa so se opravljale slavnostne maše ter navdušeno, vriskaje popeval veličastni „Te Deum laudamus“! — Vsa avstrijska srca so utripala tistega dné hitreje in vsa avstrijska usta so govorila jednoglasno: „Bog obvari, Bog ohrani nam cesarja Franca Jožefa I. in njegovo dično soprogo, presvetlo cesarico Elizabeto!“

Praznovala se je petindvajsetletnica cesarske poroke.

Vse se je radovalo te slavnosti s spoštovanjem in hvaležnim srcem. Malo je pa imela tistega dné Avstrija src, ki bi prikipevala tolike ljubezni in hvaležnosti, kakor srce — Ivana Jenčiča.

Cesarska milost, ki je oslobodila ob srebrni poroki neštete jetnike hude ječe, obsijala je tudi njega. Ker je bil v zaporu vedno marljiv, reden in poslušen, odpustila se mu je kazen že sredi tretjega leta.

„Prost, prost!“ — vriskalo je vse po njem, ko so se zaprla za njim železna vrata velike jetnišnice. „Zopet mi je pot odprta na vse strani, kamor morem, kadar hočem. Svoj gospod! — Nihče kakor Bog me ne more ovirati. Prost, čisto prost!“

Čut zlate slobode mu je prevzel vso dušo, vso pamet. Kakor zna bolnik, ki je okreval, najbolje ceniti in ljubiti iznova zadobljeno zdravje, tako se topi srce v nerazumljivi pijanosti sreče in veselja onemu, komur so težila leta in leta roke težke verige, komur je debelo, omreženo ozidje in grozeča puška osornega stražnika branila prosti korak. Ozka, zaduhla celica, trda, ogoljena klop, grda, umazano siva obleka, jetnišnično dvorišče s svojimi rmeno-črnimi stražnicami, sramotilna družba hudodelcev . . . vse je za njim, vsega je rešen. Oh, prostost, kako osrečevalna si!

Ko je stal Ivan na hribu pred ljubljanskim gradom ter zrl preko širnega, živega, okrašenega mesta ter videl zelene hribe in bele kam-

niške snežnike, tedaj je stegnil obe roki, kakor bi hotel objeti ves svet. Oko se mu je porosilo in iz dna svoje duše je vzdihnil: „Hvala ti, Bog, da si me rešil! Daj mi moč in voljo, da ostanem i odslej pošten in moder!“

Potem pa se je vprašal: „Kam sedaj? — Domov, v rojstveno vas? — Ondi me pozna vsak otrok, — ondi vé vsakdo, da sem bil obsojen in zaprt radi groznega uboja. — Kakó me sprejmó? Gotovo z zaničevanjem, s psovkami, saj ne vedó resnice. In če bi jim jo povedal, ne verjeli bi mi. Zaupanje v sodnika in izpoved prič je pri preprostem ljudstvu veliko. A kam sicer? — Nimam sorodnega človeka, da bi mu hitel povedat svojo srečo. Sam samcat sem na svetu. In vendar, vendar . . . morda bñje zame še vedno neko srce . . . ptuje, nesorodno, a tem udanejše, gorkejšé Ana, moja dobra Ana! — K tebi me vleče vsaka misel, saj ti jedina veš, da sem bil po nedolžnem obsojen — iz ljubezni do tebe, do tvojega poštenja! Ana se bo veselila z menoj, da, da . . .“

Tu je obstal.

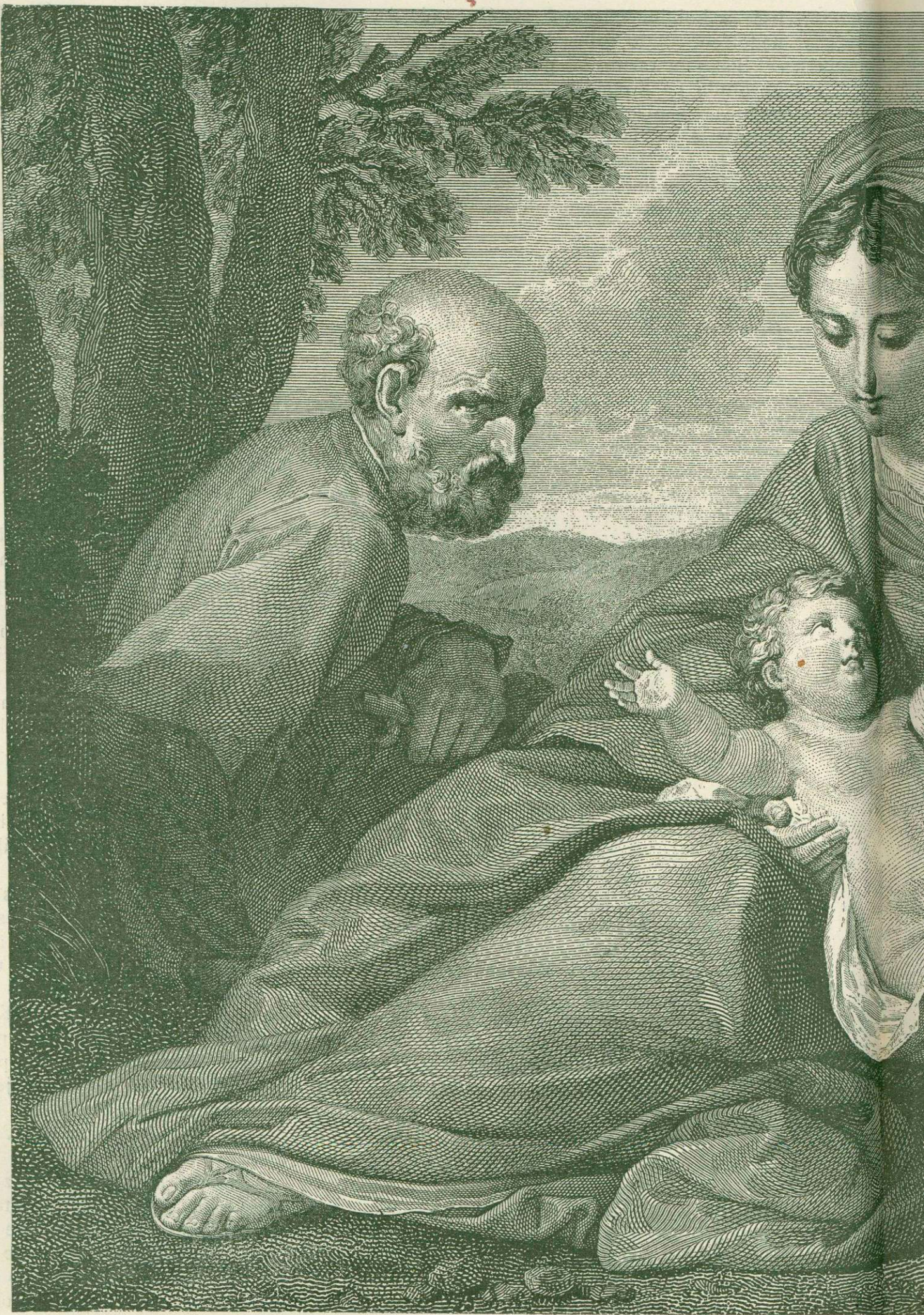
„Pa če se varam? — Zvedel sem po nekem stražniku, da ji je lani umrl nadušljivi oče, moj ostri varih . . . samostalna gospodarica je že leto dnij. Ali mi je ostala zvesta? Je-li mogla vstrajati? Morda se je morala omožiti radi vodstva trgovine! Ona je izučena učiteljica, s kupčijo se ni pečala. Torej je Ana že žena drugega, pozabila je name? — Ne, ne, ona me čaka! Njen značaj je trden, neomahljiv. Da bi se izpremenila i ona tekom let? — da bi se i ona polakomnila po čem? — K njej hitim, da se preverim sam, kaj li je res ženska zvestoba podobna rosi, svetlikajoči se biserno v jutranji zori, a razpuhteči se v žarkih solnca . . .“

In tako je storil.

Tekom poltretjega leta se je bil naučil v jetnišnici knjigoveštva ter si zaslužil precéj novcev. S temi je hitel sedaj najprej k znanemu prodajalcu narejenih oblek ter ga — dasi je bil praznik in še zgodaj — preprosil, da mu prodá čedno novo obleko. Ko se je lepo preoblekel, šel je k brivcu, da mu pristriže brado in lase. Tako je bil Ivan zopet dostojen vsake družbe. Opravivši to, hitel je na kolodvor ter se odpeljal z železnico do Litije, ondi pa je sédel v poštni voz ter oddrdral proti Novemu mestu.

Cela večnost se mu je zdela vožnja. Vozil se je sam. Vsi ljudje so ostali doma, da slavé godovnico ljubljene cesarske dvojice.

Vaške hiše in trgi, mimo katerih je ropotal okorni črnožolti voz, bili so ozaljšane s smrečjem, z venci, napisi in zastavami. Povsodi ukanje, godba in ples. Srečni ljudje! — In kaj čaka njega? — Postane li tudi njegova sreča še danes po-

Počitek med begom v Egipet

Egipet. (Po sliki *Gu. Renija.*)

polna? — Ga-li ne iznenadi največja bridkost? Kdo vé, kakor Bog! — Ženska srca so mehka kakor testo; njihove misli in njihovi sklepi se menjavajo nalik vetru in tekoči vodi. Morda ga tudi Ana ne bo hotela več poznati. Morda! Hvaležnost je redka čednost. Česar se človek najbolj veseli, to je navadno polno prevar.

Take misli in taki dvomi so mučili in trapili prostega Ivana vso pot. Čim bliže se je privozil svojemu cilju, tem tesnejše mu je bilo. — Ali bi ne bil bolje storil, da je prej pozvedel, kakšnih mislij je Ana? — Čemu gre v toliko nevarnost, da bo tako grozno iznenajen? — A — — ne more drugače . . . Zgodi se božja volja! — Kot mož hoče videti svojo usodo čim prej! Gotovost je sreča, dvom — pekel! — Zato pa le dalje, le hitro dalje! —

Dospel je na vrh kapitelskega hribca. Stopil je iz voza ter se napotil peš v mesto. Ko pa je prišel do kraja, kjer sta se pred leti borila s koncipijentom za življenje in smrt, odkril je svojo glavo ter molil dolgo . . .

Potem pa je vstal ter se ozrl. — Evo, celo starodavno Novo mesto, ponosna Krka, kopaljšče, lepi drevored, obširno pokopališče, kapitelska in frančiškanska cerkev . . . na hišah vihrajo dolge, široke trobojnice, mlaji so razpostavljeni po čednih, ravnih ulicah . . . vmes pa se izprehaja radostno ljudstvo v prazničnih oblačilih. Od nekodi se čujejo ubrani akordi meščanske godbe.

„Pozdravljen bodi kraj, kjer sem užil največjo srečo in kjer me je zadela največja sramota!“ — vzkliknil je Ivan in od ganjenosti so se mu porosile oči. „Kako me sprejmeš? Ali me iztiraš zopet iz sebe, — proč v žalost in bedo? — Vse, kar mi nakloni božja previdnost, prenašal bom kot doslej moško, brez glasnih tožbâ in tarnanja!“

Mračilo se je. — Pogumno je koračil s hribca navzdol. Srečevali so ga ljudje, znani ljudje, a — ogovorili ga niso . . . Obraz, malokar vesel in prijazen, jim je okamenel, ko so šli mimo njega. Niti pogledali ga niso.

Glej, tu mu pride nasproti mlad trgovec, s katerim sta včasih prav prijateljski kramljala pri čaši piva . . .

„Pozdravljen, Tone! Kako kaj?“ — navori ga Ivan ter mu ponudi desnico. Trgovec ostrmi, širom odpre oči, obrne mu hrbet in — zavije v stransko ulico.

„Sem se li zmotil?“ — vprašuje se Ivan preplašen. „Saj je bil vendar to Tone Tuček, — mari ne?! Morda me ni spoznal . . . brada mi je precej zrastle!“

Koraka dalje. — Iz okna visoke hiše blizu magistratne hiše gleda na ulico gospa. Kolikokrat ji je stregel v prodajalni svojega variha! Vedno je bila zadovoljna ž njim. „Ivan mi daje najpoštenjšo mero“, — dejala je nekoč, . . . „njemu zaupam popolnoma, ker je vrl mladenič.“ — In sedaj jo Ivan pozdravi; i ona ga spozna, zardi, ter se naglo umakne iz okna . . .

Ivanu se zdi, kot da ga je udaril nekdo po glavi. Torej ga ne mara nihče več? — Nalašč se mu umikajo?! —

Mimo prihité po svoji navadi roka v roki tri gospice: Dolničarjeva Nežika, Malijeva Klara in Prevčeva Minka. Često je bil ž njimi v čitalnici, in rade so ga imele kot spretnega in ljubeznivega tovariša. Dvigne klobuk ter se jim prikloni . . . gospice se pa obrnejo v stran . . .

Torej nihče, nihče! — —

Solze mu silijo v oči in srce mu trepeče od silne bolesti. Dospel je skoro do trga. Kaj bi hodil naprej! Vse ga zaničuje kot ubijalca! Naj li gre v nove nevarnosti, da ga osramoté? — Ne, nazaj! — Obrniti se hoče, da zapusti to mesto, kjer mu ni obstanka; tu mu pridrči okoli ogla nasproti kočija. Naglo se stisne k zidu, da se ji umakne. Konji stopajo korakoma.

Toda glej! — Kdo se pelje? — Ana, njegova Ana! — Kako lepa je! — Naravnost gleda . . . ne vidi ga. Ali ga pa neče videti! — Po vsem životu drgeče Ivan strašne vznemirjenosti . . . sedaj, v tem hipu se odloči njegova usoda.

Prime za klobuk in odkrivši se, pozdravi jo glasno: „Klanjam se, gospica!“

Ana se obrne, začudi, obrazek ji prebledi, nato ga zalije kri . . . oči ji zaiskré, ona pa krikne: „Ivan, Ivan!“ — Voz obstane in Ana skoči iz njega k svojemu Ivanu . . .

* * *

„Ljubezen, ženska zvestoba je — fraza, dim, laž!“ — tako nas učé moderni pisatelji. „Resnice ni, — vse je dovoljeno!“ — pridiguje filozofični anarhist Nietzsche . . .

Ko pa sem predlanskim ob otvoritvi dolenske železnice i jaz posetil Novo mesto, sprejela sta me na kolodvoru prijatelj Ivan in njegova žena Ana, katero so spremljali štirje dečki različne starosti in nekako štirinajstletna deklica. V njihovi sredi sem prebil par veselih, srečnih ur. In ponavljali smo spomine . . .

Drdrajoč zopet v Ljubljano pa sem si mislil: „Kje ste, moderni pesimisti in frivolni, blazni modrijani? Pojdite in prepričajte se, da še živé ideali . . . da so vaše teorije — — fraza, dim, laž!“ —

Sin.

(Krájinska idila. — Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

VI.

Otrok je bolan.

Précej drugi dan poskusijo zibel. Mati povije „kraljiča“ — tako pravijo v mnogih hišah prvorojencu — in ga dene v zibel. Vsi pridejo pogledat, kako se ziblje, in hvalijo zibel in njenega mojstra. Pridejo tudi sosede. Sleharna prime kraljiča za nos in pravi:

„Da bi jokal samo takrat, kadar te jaz držim za nos!“

Izpraševale so jo o otroku. Vsaka je vedela kaj povedati, kako naj ravna s sinkom, da bo lep. Seveda, vse niso jednako vedele. Tako je rekla prva sosedica:

„Pokrij ga, pokrij s črno ruto, da ne bo tako belo gledal!“

Ko pa pride druga, ni ji bilo prav, in reče:

„Z belo ruto ga pokrij, da ne bo tako črno gledal!“

Če je pa bil razkrit, dejala je tretja:

„Prikrij ga, prikrij, da bo lepše gledal!“

Uršika ni vedela, kateri bi verjela. Mnoge sosede so seveda prišle tudi zato, da bi dobile košček pogače. Ker se je Uršiki nekaj takega zdelo, ponudi sosedi Kokotovki kos pogače. Kokotovka je pa bila previdna ženska, zato ji reče:

„Veš, Uršika, na klop mi položi kruh, iz rok ti ga ne vzamem! Veš, to bi ne bilo dobro zate. Dokler ne greš v cerkev, ne daj nikomur vbogajme in nobenemu ptujemu človeku ne daj iz rok nobene reči. Ako kaj daš, položi na klop ali na mizo, ali pa daj kakemu domačemu človeku, naj on dá. Tudi rokave moraš imeti zavihane, kadar komu kaj daruješ. Veš, varuj se, ker moraš rediti sina. Kaj bi bilo, ako ne bi imela hrane zanj?“

Uršika stori tako in položi kos na klop.

„Prav lepo vas zahvalim, ker ste me tako naučili!“

Kokotovka ji je povedala nekaj resničnih dogodb, kako so bile matere neprevidno oddale hrano za otroka.

Ker mlade matere rado straši, zato je bil vedno kateri domačih pri njej. Največkrat je bila mati, ki ji je stregla skrbno in pazljivo. Nosečka jo je prišla v začetku obiskat vsak dan, pozneje pa le bolj poredkoma.

Kraljiček je pil prav živahen; vse se ga je veselilo. Ženske so ga jemale iz roke v roko,

previjale in zibale, stara mati mu je postiljala posteljico, grela plenice in odejo, ded ga je božal po licih, oče pa ga je hodil gledat.

Koncem tretjega tedna pa Peterček nenadno zboli. Stokal je v zibeli, pena se mu je delala v ustih. Jokati se ni mogel glasno, in tudi hrane ne uživati, kakor po navadi. Vsi so bili prestrašeni. Kaj bo, če umrje? Oče se je bal, mati je jokala, ded in babica (stara mati) sta pa le ogledovala bolnika in pazila, kaj bo. Babica ga obljubi na božjo pot k Materi Božji na Železnico (blizu Škocijana), ako ozdravi. Pošlje pa tudi po Nosečko.

Nosečka brž priteče, kakor ji je velevala dolžnost. Vsi se je razveselje. Brž pregleda Peterčka, potem pa reče:

„Otrok se prtí!“

„Ali je nevarno?“ vprašajo vsi kmalu.

„Nevarno ni, pa včasih bolezen dolgo traja in otrok oslabi.“

„Oh, ozdravite mi ga!“ vikne Uršika obupna in se stegne po otroku, kakor bi se bala, da bi ne umrl, in bi ji ga ne vzeli.

„Kaj mu čemo dati?“ vpraša stara mati.

„Nič! — Kaj mu moremo dati, ker ne moremo ničesar spraviti vanj? Kumina bi bila dobra in še kaj drugega, če bi mu mogli dati v želodec. — Nič se ne bojte, že vem, kaj mu bo pomagalo!“

Po teh besedah gre iz hiše.

Ne preteče deset minut, ko se vrne z majhnim vozičkom in ga zapelje v vežo. Vežna vrata zapahne in gre v hišo. Vsi se ji čudijo.

„Sedaj pa le! Vzemi otroka v naročje, sedi vozičku na ojesce in imej dete pri sebi; gotovo mu odleže.“

Uršika pogleda nezaupljivo mater.

„I, kje si ga pa dobila? Čegav je voziček?“ vpraša mati.

„Botrov! Veste, otroku, če se prtí, ne pomaga nobena reč tako gotovo, kakor če mati ž njim sede na ojesce in ga nasiti.“

„In ti si šla ponj?“

„Kajpak, ker Uršika še ne more izpod strehe. — Le brž, le brž!“

„Če bo to res kaj pomagalo?“

„Gotovo! — Marsikatera je že s tem ozdravila otroka.“

In ker le ni bilo drugače, Uršika vstane, ogrne se, vzame otroka in gre sest na ojesce.

„Kraljiček je bil res nekoliko živahnejši, in Uršika je že mislila, da je zdravenje res pomagalo. Ko je pa malo nato le še ječal, položi ga mati v zibel, in pravi prevarjena:

„Pa ste rekli, da gotovo odleže.“

„Čakaj! To ni tako hitro! Saj veš, bolezen gre po vrvi gori, po niti doli! — Videla boš, da mu odleže“, potolaži jo Nosečka, pograbi voziček in ga odpelje nazaj.

Domov prinese Nosečka materi zaželeno novico:

„Botrovi prinesó sredi prihodnjega tedna pogačo, botrni pa dva dni prej.“

Toliko je bila ovédela pri Starojčevih od matere, ko so ravno belo moko preséjali.

„Dobro, da vemo!“ pravijo mati. „Prideš dan prej, — le ovédi še bolj natanko, da kaj pripraviva za gostijo.“

„O rada, če bom le mogla.“

Pogleda še Uršiko in otroka. Tu zapazi, da se nekoliko slini.

„Veš, s čim odpraviš slinjenje, če hočeš? S slamo, katera se je prijela živinčeta na gobcu in jo je neslo živinče na vodo in nazaj, potegni otroka pod nosom sem in tje, in nikoli več se ne bo slinil.“

„Kaj poveste! — Vi pa tudi vse veste!“

„Marsikaj vem! — Otroke tudi notranjica¹⁾ lomi. — Za to pa ni drugega zdravila — ne jedi, ne pijače — kakor obleko raztrgaj na otroku in tisto obleko vrzi na tekočo vodo, najbolje je na tako, ki ponikne, pa ga poneha. — Sedaj pa že veš, kaj ti je treba, da ohraniš otroka! — Lep fantiček bo! Moram iti.“

S temi priporočljivimi besedami odide.

Ostali so Košičkovi sami, nadejaje se, da je Nosečkino zdravljenje rešilo Peterčka.

VII.

Botrinja.

Peter je živino nalašč krmil s slamo, da bi se katerega živinčeta prijela na gobec, da bi jo neslo na vodo in prineslo domov. Prijela se je še, prijela kaka slamica in tudi na vodo se je prinesla ali — šmenta! — tam je pa vsaka na vodi ostala. Šele tretji dan je bila sreča toli mila, da je Sivka prinesla slamo na gobcu na vodo in domov. Oj, to je bilo veselje!

Še predno Peter priveže Sivko, ulovi jo za gobec, otme ji dragoceno slamico in jo nese v hišo.

„Jo že imam! Jo že imam!“ pobaha se vesel.

„I, kaj? Kaj si dobil?“

¹⁾ Notranjica = božjast.

„I, lejte! Slamico na vodo neseno in nazaj prineseno.“

„Daj jo sem!“ vzklikne babica razveseljena.

Uršika vesela odkrije sinčka in babica mu trikrat slovesno potegne slamico pod nosom sem in tje, da je kraljiček nevoljen otresel z glavo.

„Tako! Sedaj bo pa dobro!“ pritrdi ded.

Vsi so bili prepričani, da to zdravilo gotovo pomore. Peter iz nesebične hvaležnosti navali živini polne gare detelje, da bi jo oškodoval za tridnevni post ob slami in vodi.

Kraljiček je précej ozdravel; prtíl se ni več. Kmalu se jim je tudi zdelo, da se ne slini več tako, kakor se je. Zato so dejali:

„Lejte, ta Nosečka ni videti, da bi kaj znala, pa vendar toliko vé. Kaj bi bilo, če bi je ne imeli!“

Nosečka je bila, kakor je bila obljubila, prišla dan prej, predno je imela biti botrinja. Starojčevi in Kolarjevi so mislili izprva vsak posebej nesti pogačo, potem so se pa zmenili, da bi bilo pač najbolje, če bi oboji kmalu nesli, ker bi imeli Košičkovi gotovo manj sitnostij. In ta zmenek je bil prišel na uho — ne vé se več, po kateri poti — tudi Nosečki.

Dasi je v nekaterih hišah navada, da botre šele potem povabijo na gostijo, ki se ji pravi botrinja, kadar oba, boter in botra, dasta pogačo, in še nekaj dnij pozneje, sklenili so jih Košičkovi pogostiti ravno ta dan, ko prinesó, ker je rekla Nosečka, da je tako najbolje in najbolj „po novem“, in da bo gotovo tudi botram všeč.

Babica in Nosečka se posvetujeta, kaj bi se napravilo.

Od mesarja Krajčka so dobili mesa; dve stari kokoši sta storili žalostno smrt pod nožem poleg treh mladih piščet. Jajec sta pobili nebroj, da je bilo pol sklede tiste rмене tvarine, v kateri sta valjali bele vrezanke in kosce raztelesenih piščet. Drugo dopoldne se je kuhalo pri Košičkovih, da je bilo veselje; cvrčalo in dišalo je pa takó, da se je čulo po vsej vasi in si je mislil marsikdo:

„Le zakaj mene niso vabili za botra?“

Pogača se je bila pri Starojčevih in Kolarjevih prav lepo spekla. Stara Kolarica, ki dobro zna peči kruh, vzkliknila je potem, ko je videla tudi Starojčevo pogačo:

„O, take pogače še nisem videla! Krasota je videti tak kruh.“

Tudi križevnik so imeli že oboji pripravljen. Starojčevi so bili kupili dva vatla belega platna za srajčico, Kolarjevi pa dva vatla rdeče pisanega za suknjico.

Kolarjeva botra niso vedeli, da morajo dati križevnik; šele mati so jih bili tega opomnili. Poučili so bili hčer-botro prav lepo:

„Vidiš, križevnik¹⁾ mora vsaka botra dati. Človeka, ki ni dobil križevnika, lové radi konji, in če umrje, bo moral na sodnji dan nag stati med drugimi. Le kadar otrok nenadoma umrje, in če ni dobil prej križevnika, ni mu ga treba dati, ampak kupi se mu naličje. Ako pa boter ali botra ne kupi nobene reči, prihaja otrok z ónega sveta tirjat križevnik, in tisti botri ali botru gorjé! Nikdar nima mirú.“

In da ne bi pahnila v nesrečo sebe in otroka, katerega je nesla h krstu, kupila je Kolarica brž blago za križevnik.

Kmalu po dvéh se spusti Starojčevka z jerbasom na glavi vsa v sopraznični obleki po vasi, in Kolarica, ki je vedno pazila, kdaj se pokaže Starojčevka, zavihti brž že pripravljeni jerbas in gre za njo. Vsa vas je bila v oknih, vse je gledalo, hvalilo in grajalo, češ:

„Glejte, baharijo! Kakor bi ne mogle v mraku nesti tistega kruhka!“

Zvečer bi bilo pa gotovo ravno tako: vse bi bilo oprezovalo.

Košičkovi so bili seveda opazili, kdo gre.

Vse je bilo lepo pripravljeno: postelj je bila pokrita z najboljšo in najlepšo odejo; blazina je imela belo prevleko s čipkami, z rdečim blagom podloženimi; po sobi je bilo pometeno, ometeno in pobrisano. Miza je bila pregrnjena z novim platnenim prtom. Kozarci so bili že napravljeni in kruh je bil narezan.

Stara mati je bila že prej Petra naučila, kako se ima vèsti, kaj govoriti.

Prva prinese Starojka. Z jerbasom na glavi se komaj zmaši skozi vrata; ko zapre za seboj, prinese Kolarica. Ker sta bili bolj košato oblečeni, bilo jih je polna hiša.

Odložita obe, potem pa stopita k mladi materi.

„Ali ste zdravi, botra? Ali je Peterček priden? — Ali lahko jeste?“

Tako in jednako se je izpraševalo vse vprek in stiskalo roke.

„O, prav zdrava sem, in otrok je prav priden. Jem pa tudi lahko, ker sem zdrava.“

„Ej, tako hitro ni človek zdrav, ne; le počakajte še malo! Glejte, medve sva vam prinesli malo kruha, da prigriznete, kadar boste lačni in če bo vam dolgčas“, govori Starojka, ki je bila bolj vajena.

„Kaj pa toliko nosite?“ vtakne se Peter.

„Oh, saj ni dosti! Ne zamerite, ker nisva prinesli več!“

„Jej! jej! Pa toliko!“

Štruca za štruco je prišla iz jerbasa, in obe sta jih postavljali najprvo po koncu ob zidu, da bi otrok bolj rastel.

Nato sta jih razdeljevali. Največja in najboljša je bila za mlado mater; lepe so bile tudi pogačice za staro hišno mater in očeta, ravno taki sta bili za mater v Zlatem repu. Nosečka in posli so dobili pogačice nekoliko manjše, in tudi na mleku niso bile vmesene.

Samo mladi gospodar ni dobil niti drobtinice.

Petru se je izprva nekoliko pokadilo, ker dobé vsi, le on ne; ni namreč pomislil, da mož in žena dobita oba le jedno pogačo; saj je ta tudi dovolj velika.

Ko izročita še vsaka svoj križevnik, hočeta oditi.

Toda Peter skoči pred vrata in pravi:

„Zakaj hočete iti tako hitro? Našega vina še niste pokusili in prigriznili še nobene jedi.“

„Botri, te sramote nam vendar ne naredita, da bi se še nič ne ustavili pri nas!“ prosi mlada mati.

„Oh, toliko je dela doma, da se človek ne vé kam dejati! Napravljaj za živino, peri, kuhaj domačim, in še sto drugih opravil je! Prideva rajši drugikrat, ko boste vsi zdravi! — On mi je rekel, da moram précej priti! — Pa nama nikar ne zamerite!“

„Ne, sedaj še ne pojdetaj!“ oglasi se Peter.

Tu prideta v hišo še stara dva in ž njima Nosečka.

„Kajpak! — Domov! Seveda! — Ali ne vesta, kakšna navada je? — Vi ste nam toliko prinesli, sedaj pa še nečeta pokusiti našega vina in malo jedi! Ali nas hočeta res tako osramotiti? O, Bog nas varuj! — Sedita vendar k mizi! — Odložita jerbasa!“

„Ti, Peter! ti slonè! ki tukaj-le sloniš, po vina pojdi, da bomo pili! Botra Kolarjevi, botra Starojčevi, vsedita se vendar!“

Siloviti zgovornosti stare matere in Nosečke se nista mogli dalj upirati. Seveda so ju kar tako zrinili k mizi in jima pobrali jerbasa.

„Doma je pa toliko dela! — Kaj neki pravijo doma?“

„E-e, káj! Danes ne bode vsega konec, čeprav vaji ni doma!“

In ko prinese Peter vino, postavi bokal na mizo, vsede se na jeden vogel, drugega pa zasloni stari oče, tako sta zaprla obe botri.

Da me čitatelji razumejo, treba povedati, da pravijo pri nas možu in ženi boter (botra), akotudi je v resnici le jeden bil za botra. Pri hiši pravijo: pri botrovih, pri botrnih. Botrovi in botrni pa tudi nazaj pravijo: botrni. Tako so bili v naši povesti Starojčeva dva: botrovi in Kolarjeva dva: botrni. In ti dvoji so rekli

¹⁾ Imenuje se tako pač zaradi križa, ki je všit.

Košičkovim seveda botrni. Med seboj se botrni jako spoštujejo in se potem vikajo, ako so bili prej najbolji znanci in še taki prijatelji.

Peter natoči vina in pomakne kozarec Kolarici, drugega pa Starojki; natoči še sebi in očetu.

„Botra, pijte! — Pokusite, kakšno sem ji kupil!“ ponuja Peter.

„Nikar me ne silite, boter, ker ne pijem! Nisem žejna!“

„E-e, malo se pa že posili; botra, pijte no!“ sili oče.

„Botra, pijte vendar!“ prosi Uršika.

„Saj nisva prišli zato!“

„I, seveda ne, kdo neki to misli! Botra, pijte, no!“ poprosijo vsi trije.

In Kolarjeva botra, ki jim je bilo že doma naročeno, kaj jim je storiti v tem slučaju, primejo kozarec, vstanejo in izpregovoré:

„Primem kozarec in pijem vino na zdravje vas vseh; zlasti pa na zdravje onega, ki sem ga držala pri sv. krstu. Naj raste, naj se redi v zdravju, nam vsem pa v veselje. Posebno pa želim, da bi se še videli tukaj srečni, ako Bog dá.“

In précej po teh besedah vstane Starojka, ki je tukaj nadomestovala moža in pristavi:

„Naj Bog usliši vse dobre želje Kolarjeve botre!“

„Bog daj! Bog daj!“ vzkliknejo vsi veseli.

Kozarci zazvené in vsi pijejo na dobro srečo. Le oče je nesel brž svoj kozarec sinahi, kateri so bili pozabili natočiti, da je pila na dobro srečo.

Za plačilo je Uršika hvaležno pogledala tasta, ki je tako skrbno pazil na njo, da je opazil celo to malenkost.

In potem pije tudi oče:

„Na zdravje, botre in botra! Naj bi še večkrat tako prišli k nam!“

„Bog daj!“

„Sedaj pa morava iti“, spomni se Starojka, menda zaradi lepšega.

„Seveda morava iti“, potegne ž njo Kolarica.

„Kaj? Še ga bomo pili!“ razkorači se oče, prime steklenico in potrka nevoljen ob mizo.

„Zakaj jo tukaj sušiš?“ reče sinu. „Brž pojdi ponj in ženskim reci iz kuhinje! Cel dan cmarijo in cmarijo, naj prinesó pokazat, kaj so scmarile!“

Peter brž skoči.

„Bo précej! Bo précej! — Malo potrpite!“ oglasita se v kuhinji mati in Nosečka.

„Oh, ali kaj je tega treba? Saj nisva prišli za to!“

„Kdo pa to pravi?“ tolaži stari oče. „Že nekdanj je bila taka šega. Že nekdanj so bili veseli, ko so pogačo jeli, zakaj bi pa mi ne bili! Sina

imamo! — Kdo bi se ne veselil! Dokler bomo za fanti botrinjo odpravljali, bomo zmerom dobre volje! — Ali ne, botri?“

Peter se vrne z vinom, in précej za njim prineseta Nosečka in stara mati na mizo.

„Oh, ali kaj je tega treba?“ branita se botri sramežljivo.

„Prav malo je, toliko da prigrizneta, da bodeda lože pili.“

„Botra vzemite! — Botra jejte!“

Komaj so jih bili ustavili in komaj prisilili, da sta vzeli. Potrpežljivosti čitateljev nečem mučiti z naštevanjem jedil, katere sta bili napravili mati in Nosečka, ker vsak vé, tudi če ni bil še na botrinji, kaj se iz takih rečij, katere sem že naštel na prejšnji strani, lahko naredi.

Vola težko spravijo v dir, kadar pa začne dirjati, tedaj je prav stanoviteno.

Tudi naši dve botri so težko spravili za mizo, težko so jima posilili vina in jedi še teže; kar domov sta hoteli oditi.

Ko sta pa pili vina drugi in tretji kozarec, pozabili sta popolnoma na svoj dom. Jedli sta in pili ter bili dobre volje.

Kmalu sta bili pri mizi še Nosečka in stara mati. Vnela se je prav živahna gostija. Napivali so drug drugemu, trkali s kozarci in polivali vino.

Načeli so bili obe pogači, pokušali ji in hvalili.

V veselju in zabavi pa hitro beži čas. Nenadoma je izginilo popoldne in treba je bilo prižgati luč. Botri sta bili vstali, da bi šli, ali domači so ju še dalje ustavljali. Ni jim bilo treba toli govoriti kakor prej. Obsedeli sta še dalje in sta sedeli še urico za urico. Kazalca na uri sta se bližala že polnoči, ko se vzdrami Starojka:

„Sedaj pa morava res iti“

Vsi se ozró na uro. In nihče ju več ni ustavljal.

„Predolgo sva se zamudili!“ méni botra Kolarica.

„E, kaj botra! Saj ni botrinja vsak dan!“ tolaži Nosečka.

Stara mati nareže pogače, naloži jima v jerbasese pečenja in naliže vsaki steklenico vina, da neseta pokusit svojim.

Poslovita se in gresta. Ker je bila noč temna, gre Peter botrcama svetit.

Tako se je končala botrinja.

VIII.

Peterčka nesi okoli oltarja...

Po botrinji bi bila Uršika najrajša šla ven na vrt in na polje. Ven je pa domači niso pustili. Mati je dejala:

„Veš, ljudje bi ne videli radi, če bi šla pred mašo po vrtu in po polju. Bojijo se, da ne bi pobila toča. Zato bodi v hiši, da se res kaj ne zgodi in se ne daš ljudem v zobe.“

In kaj je Uršika hotela drugega kakor slušati? Tolažila se je, da pojde s sinčkom kmalu k maši.

Z botro sta se bili zmenili, da pojmeta sedmi dan po botrinji k vpeljevanju. Tega se je prav veselila.

A to, česar se človek najbolj veseli, skazi se mu rado.

Peterček, ki je bil po zadnji bolezni zdrav kakor riba, zboli nenadoma. Čemeril se je v zibeli in imel slabo barvo na licih. Seveda je bilo to slabo znamenje. Brž se razvé po vasi, da je Košičkov kraljiček bolan na smrt. Zberó se brž botre in vse sosede in stare ženice okoli zibeli. Ogledujejo kraljiča in tolažijo jokajočo se mater. Po dolgem ugibanju uganemo:

„Otrok je mračan!“

„Kaj pa pomaga?“ vprašajo domači vsi kmalu.

In brž se oglasijo stare ženice druga za drugo.

„Plenico segrejte v istjih in zavijte ga vanjo“, svetuje Kokotovka.

„Operite plenico in posušite jo na strehi skednja ali svinjaka!“ pravi Poljakovka.

„To oboje nič ne pomaga, ampak otrokov oče naj stoji pokrit v mraku zunaj; ko pa pride v hišo, naj pokrije otroka s svojim klobukom. Čez nekaj časa naj ga pa odkrije in gre zopet ven; potem pa otrok ozdravi gotovo“, nauči jih Smolarica. „Veste, otrok je dobil bolezen zato, ker je nekdo z mraka prišel in k njemu stopil. Ravno tako se pa mora bolezen vzeti.“

Otroka so zdravili na vse tri načine. Greli so plenico, plenico so tudi sušili na svinjakovi

strehi, in Peter je stal zvečer dolgo zunaj in potem so pokrili z njegovim klobukom kraljiča. Mislili so si: nekaj gotovo pomaga, da mu odleže. In res mu je odleglo, dasi niso vedeli, katera reč mu je pomagala. To je seveda velika škoda, ker jaz bi bil tisto gotovo zapisal.

No, pa dobro, da je ozdravel. Uršika je bila vesela in hvaležna, pa je želela z otrokom iti k sv. maši, da bi potem smela brez skrbi med ljudi.

Nekaj dnij pozneje, kakor se je bila zmenila, gresta z botro v cerkev.

Predno gresta, pravi ji mati:

„Nesi Peterčka okoli oltarja, da bo lepše pel. Če ga bodo kdaj trle skrbi in žalost, delal si bode vsaj s petjem veselje in kratek čas.“

Uršika, ki je le gledala, kako bi svojemu otroku bolj postregla, obljubi, da tako stori.

Gresta. Peterček je med mašo molčal. Uršika je pa poleg goreče svečice iskreno molila za njegovo zdravje in srečo, izročala ga je v varstvo Marijino in njegovega patrona sv. Petra.

Po sv. maši ga nese dvakrat okoli oltarja.

Popoldne se pa čedno obleče, natoči vina, nareže kruha ter nese h Kolarjevim, potem pa še k Starojčevim.

Tam se zahvali, ker so bili tako dobri, in so nesli njenega sina k sv. krstu.

Ko pride domov, oddahne se in reče:

„Čast bodi Bogu, da je vse to v kraju. Bala sem se, pa je vendar vse lepo minulo!“

Pri Košičkovih je bilo zopet vse v redu.

Peterček že nagaja dedu in babici. Spušča se že od klopi do klopi.

Bog daj, da bi jim sin zdrav rastel, da bi jim bil vedno v veselje, da bi bil pošten in krščanski mož in jim izpolnil vse nade.

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

8. Z božičnih počitnic.

Prosınca . . .

Ljubi oče! To pismo je prvo v novem letu. To leto bo za-me velikega pomena. Jeseni, če Bog dá, vstopim v prvo latinsko šolo. To me je tolažilo, ko sem slovo vzel od Vas na postaji, kjer ste mi še jedenkrat naročili, naj se po počitnicah učim z novo močjo. Mislim, da delam po Vaših željah. A vendar Vam moram

malo opisati, kako mi je bilo, ko sem se vozil nazaj. Že v jutro novega leta me je srce zbolelo, ko sem vstal in pomislil, da se bom zopet moral ločiti od Vas in matere in ljubih bratcev in sestic in ljubega domačega kraja, kjer je bilo o praznikih tako neizrekljivo prijetno. A vendar jokal nisem, ker me je bilo sram. Po potu, ko sva šla do postaje, bilo je dobro; a ko sem stopil v železnični voz, Vi pa odšli domov, tedaj mi je bilo zopet tako hudo,

da so mi kar solzé silile v oči. Ni ga nesrečnejšega človeka, mislil sem si, kakor je učenec, ki mora proč od doma, med same ptuje ljudi. Mar bi bil za hlapca, pa bi ostal vedno doma! A ne zamerite mi, ljubi oče, saj sedaj več ne mislim tako. — V vozu je bilo že nekaj drugih dijakov; vsi so bili tako tihi, le semtertje je kateri kaj pošepetal. Gledali so vsak pri svojem oknu vèn. Kmalu je vlak zazvižgal in se jel pomikati. Načelnik postaje z rdečo kapo in še nekaj drugih ljudij je stalo na prostoru med postajo in vlakom. Nekateri so mahali z robci ali klobuki, načelnik je pozdravljal po vojaško, a ne vem, koga. O srečni, sem si mislil, ki ostanete tukaj, jaz pa moram nazaj v to pusto Ljubljano. Gledal sem skozi okno, kako so šli mimo nas gozdovi, griči in doline; napenjal sem oči, da bi kje zagledal Vas, a že Vas ni bilo nikjer. Kmalu so izginile tudi domače gore; čim dalje smo bili od postaje, tem tesneje mi je bilo v srcu, kakor da bi me trgali od domačega kraja. In kako pusto je bilo v vozu! Ko smo se vozili domov, bilo je petje in vriskanje, da bi bil še vlak skoro postal in poslušal, potem pa je dirjal, kakor da se je pomladil: a nazaj gredé vse mrtvo. Tam sedi jeden v kotu ter riže v svojo povitico kakor krt v zemljo, tam zopet sedi drugi ter se drži, kakor da je po vsej vasi jesih izpil. Domov vozeč kar ni mogel vlak prisopihati do nobene postaje; a oni dan je bil kar v hipu na prvi, na drugi, tretji, in bližali smo se Ljubljani. Že so kazali nekateri s prstom ljubljanski grad, ki se od daleč vidi. „Naj se vidi“, mislil sem ter še pogledati nisem hotel. In zapiskal je hlaпон — v Ljubljani smo! Kakó se mi je krčilo srcé, ko sem stopil iz vozá pod temno streho ljubljanskega kolodvora. Pustejšega poslopja ni na svetu, tako se mi je zdelo. Oddal sem karto možu, ki preži pri vhodu na ljudi, ter stopil v vežo postajno. Tam je bilo že vse polno ljudij, ki so zijala prodajali in gledali, kdo pride iz vlaka. Preril sem se kar najhitreje skozi nje.

Zunaj ista stara pusta Ljubljana! Ker je bil praznik, bilo je tudi zaradi tega bolj prazno po ulicah. Ljubi oče, kakó mi je bilo vse zoprno! Tisti pusti grad je čepel gori nad mestom, kakor prej; on ne vé, kaj so počitnice. Zavil sem jo v Kolodvorske ulice. Zopet bo treba prebivati v oni zaduhli sobi tam pod gradom! Doma pa svež zrak, in nobenih ulic, in povsod veseli obrazi: tu pa tako pusti. Pridem do one male kočé, kjer je mitnica. Najrajši bi jo bil popihal hitro mimo, a „leblajtar“ skoči iz nje ter zarohni nad menoj, zagrabilši za zveženj: „Kaj neseš, fant?“ „Kruh pa bukve“, se odrežem nekako jezno. Izpustil me je. Prihajali so za menoj drugi, in bal se je najbrže, da mu ne bi odšli.

Po poti sem srečal ljudi, ki so hiteli na kolodvor. Kaj bi dal, ko bi smel z vami! tako mi je šlo po glavi. Prišel sem pred fračiškansko cerkev. Ljudje so šli ravno od krščanskega nauka. Zavil sem jo v Špitalske ulice. Vse prodajalnice so bile zaprte. Mrtvo je bilo kakor v grobu. O, doma bi bilo pa tako življenje! Dospel sem na stanovanje. Gospodar in gospodinja sta bila doma. Pozdravil sem ju, pa vrgel culico na skrinjo. Tema je že bilo v sobi, in pusto, takó pusto! Zopet sem se zjokal; gospodinja me je vprašala, če sem lačen. Kakó bi neki jedel? Saj bi mi v ustih obtičalo! Izpraševala me je, kakó je doma, če ste vsi zdravi, Vi in mati. Govoriti nisem mogel, samo kimal sem. Hujšega mi ni mogla storiti, kakor izpraševati me o domu. Huda sta bila pa oba, gospodar in gospodinja, ko sem jima povedal, da pojdem proč, če bo Lovro Brnač še tako čudno govoril, da ste Vi to rekli. „Ne, ne pojdeš proč ne, do konca leta moraš ostati; te sramote nama ne smeš storiti. Brnač pojde pa domov, pustil bo šolo.“

Ves teden, odkar smo prišli s počitnic, bila je gospodinja kaj slabe volje. Tometov France jej ni prinesel dovolj denarja za mesec. Vsak dan se je prepirala z njim. Oni štirje dijaki se tudi prepirajo z njo. Oni dan so se zaradi jedi. Pa je bilo res čudno: en lonec kropla nam je skuhala, v krop je spustila okroglih piščalij iz moke, katerim se pravi menda: makaroni. Mi smo jih pa lovili. Kmalu so bili vsi polovljeni, jaz nisem ujel nobenega, ker sem zadnji smel poseči v lonec. Pač sem dobil mesto piščali nekaj drugega na krožnik. Ko je gospodinja vzela posodo z mize, skočila je neka živalca v mojo juho, in ker jo je najbrže speklo, plaval je z vso močjo, da je prišla na kraj. Kaj sem hotel? Nisem si upal nikomur povedati, da ne bi gospodinja kričala.

Kako vse drugače je doma, ljubi oče! Zato sem pa že preračunal, kdaj se zopet vidimo. Z Bogom!

9. „Oče, prosim Vas, pridite . . .!“

Sredi svečana . . .

Ljubi oče! Z žalostjo Vam pišem današnje pismo. Oče, ljubi oče, prosim Vas, pridite sèm précej, še ta teden, in poiščite mi drugo stanovanje. Tukaj ne bom več po nobeni ceni. Srce mi še drgetá od strahú in groze . . . Tisti Brnač, saj veste, pravil sem Vam o njem; menil sem, da pojde res proč o pustu; a ne gre. Gimnazijci so dobili spričevala sedaj za prvo polletje. Brnač ne vem če je izdelal. Čimdalje bolj ostaja iz dóma. A z menoj je bil vedno bolj prijazen; povabil me je parkrat na izprehod s seboj. Nisem šel rad, a šel sem vendar, da ne

Opatija z morja. (E. Jelusič.)

bi zameril. Pravil mi je, kako me ima rad; sam ne vem, čemu je to govoril. Rekel je tudi, da mi ima nekaj tako prijetnega povedati... in začel mi je nekaj govoriti, sam ne vem prav, kaj, samo to vem, da mi je srce začelo utripati, in da mi je vest rekla: ne poslušaj ga! in da me je bilo sram, poslušati take besede; in kar pustil sem ga in bežal domov. Sinoči, komaj sem bil dobro zaspal, vzbudim se na-jedenkrat: nekdo je stal pri moji postelji; bil je Brnač. Videč, da sem se vzbudil, zašepeče mi na uho: „Nič se ne ustraši, kar tiho bodi, povem ti nekaj.“ Mene je bilo že po dnevu strah Brnača, sedaj me je tako prišlo, da sem na ves glas zavpil: „Proč! proč! mati! mati!“ Vsi so se nato vzbudili. Brnač je pa v istem trenutku izginil na svoj prostor. „Kaj pa vpiješ?“ začno se vsi hudovati nad menoj. „Oh, mati“, pravim, „nekdo je bil tukaj.“ „Eh, beži, beži, sanjalo se ti je“, potolaži me gospodinja. „Môra je bila, môra“, oglasi se gospodar. „Luna ga trka, luna“, zagodrnja Anton Goslar ter se obrne na svojem ležišču. V meni je pa srce plalo od razburjenosti; očesa nisem zatisnil do jutra. Ves čas sem mislil na ljubi dom, na Vas in mater. Kako nesrečen sem jaz tukaj! Vedno se bojim, da mi utegne Brnač kaj narediti. Je pa tudi res grd človek, in kar smrdi mi, kadar pride blizu mene.

Ljubi oče, ne morem biti več v tem stanovanju. Tudi gospodinji sem povedal, da nisem več v taki družbi. Brnač me gleda grdo, kakor da me hoče prebosti. No, saj me ne bo dolgo, upam. Ko bode materi povedali, kako se mi godi, potolažite jih s tem, da se vedno ravnam po njih naukih.

Željno Vas pričakuje Vaš

Ivan.

10. Ivanov sošolec Anton Kósek.

V začetku sušca...

Štirinajst dni sem že, ljubi oče, v novem stanovanju. Sedaj sem ves srečen; sestre, katerima ste me izročili, sta prav pobožni. Nikdar se ne prepirata. Mene jemljeta vsako jutro s seboj v cerkev. Vesel sem, da sem sam in me nihče ne moti. Jako marljivo in z velikim veseljem prebiram „Življenje svetnikov“, katero imata stari sestre. Saj veste, kako sem že doma rad bral te bukve. Upam, da ste mi tisto žalost že odpustili, katero sem Vam bil napravil s tem, da sem bil potegnil v hrib, v jamo „Volčjo peč“, kjer sem hotel živeti kot puščavnik, a ko je prišel večer, bilo me je strah in sem pribežal domov. Takrat sevé nisem umeval „Življenja svetnikov“, misleč, da moram vse po-

snemati. No Vi, ljubi oče, ste me tedaj poučili, da takih puščavnikov, kakor nekdanj, ni več. Sam spoznam, kako neumen sem bil tedaj. V puščavo že ne bom več silil. A vendar se mi življenje svetnikov zdi tako lepo; za vsakega že vem, kako je živel, kakšne smrti je umrl. Tudi sem si skoro o vsakem zapomnil, kako ga navadno slikajo. Kaj ne, ljubi oče, to smem vedno prebirati? Koliko so morali nekateri svetniki pretrpeti! Včasih si mislim: „Zakaj nisem tudi jaz ta čas živel, o preganjanju, pa bi bil tudi jaz kri prelil za vero, in bi bil gotovo prišel v nebesa!“

Zlasti pa mi je všeč življenje sv. Alojzija, ker je varih mladosti. Ker sem čital v knjigi, da je vsak teden šel k izpovedi in sv. obhajilu, sklenil sem tudi jaz tako delati. Vsako soboto večer grem k izpovedi, v nedeljo zjutraj pa k sv. obhajilu. Zdi se mi, da mi gre učenje mnogo bolje, odkar tako delam. Kaj pa vi pravite k temu, ljubi oče?

Še o jedni stvari Vas moram poprašati. Z menoj vred hodi v šolo neki Anton Kósek. Doma je kake dve uri od Ljubljane tam pri Savi nekje. Stariši mu morajo biti silno ubožni, ker je siromašno oblečen. Včasih pride ves prezebel v šolo, da se kar trese od mraza. Danes teden sem ga vprašal: „Kósek, koliko plačuješ za hrano in stanovanje?“ „Za stanovanje plačujejo stariši dva goldinarja, hrano imam pa opoldne v raznih hišah, zvečer pa kaj kruha.“ „Kje pa zjutraj?“ „Zjutraj nimam nič.“ „Tudi kruha ne?“ vprašal sem jaz. „Niti koščka ne; pa se že potrpi!“ odvrnil mi je mirno. Smilil se mi je. „Kósek“, rečem mu, „glej, jaz imam zjutraj kavo in kruh, ti pa ne jednega ne drugega; deliva! Ker ti ne morem dati kave, ne da bi doma vedeli, prinesem ti vsako jutro svoj kruh v šolo. Ali hočeš?“ „Prav rad!“ odvrne mi. Tako mu prinašam kruh vsak dan, ob četrtnih, ko šole ni, pa pride on k meni, in mu ga dam skrivaj. Ljubi oče! ves srečen sem, ko vidim, s kakšno slastjo pojé Kósek ta košček kruha. V „Življenju svetnikov“ sem čital mnogo takih vzgledov. Vendar mi nekaj pravi, da moram tudi Vas vprašati, če smem dajati kruh, ker Vi plačujete zame. Trdno pa sem prepričan, da mi ne branite, ker ste me vedno učili, naj bom usmiljenega srca, kakor je rekel Jezus: „Blagor usmiljenim, ker usmiljenje bodo dosegli.“ Z Bogom!

11. Po slabi tovarišiji rada glava boli.

Koncem sušca...

Vedel sem, ljubi oče, da Vam je prav, ako z ubogim Antonom Kóskom delim zajutrek. Iz srca Vas zahvaljujem. A prestrašil me je drugi

Vaš opomin, da naj gledé na pobožnost hodim le zlato srednjo pot, po pregovoru: v sredi — v zlati skledi, ker da ste poznali dečke, ki so bili v mladosti pravo čudo pobožnosti, nekoliko odrastli — so postali slabši kakor največji poredneži. Tako hočem vedno vse opraviti, da bo pred Bogom imelo veljavo, če me ljudje hvalijo ali ne.

A mislite si morda doma, da sem jaz v Ljubljani v zadnjem času postal cel svetnik. Pa žal, da ni tako! Najrajši bi molčal o tem, kar Vam mislim sedaj zapisati, a vest mi ne dá miru, dokler Vam ne povem. Oni dan, ko sem to storil, zdel sem se sam sebi kakor največji hudodelec. Kaj je bilo? Na praznik svetega Jožefa sem šel o polu devetih v frančiškansko cerkev k maši in pridigi. O, kako težko čakam, da pridem v gimnazijo, kjer imajo skupno službo božjo. Kako so gimnazijci srečni zaradi tega! Pred cerkvijo me dobi sošolec Ivan Ivančič.

„Kam greš?“ vpraša.

„K maši!“ odgovorim.

„E, do devetih imaš še pol ure časa. Pojdi z menoj, greva v Kolosej, tje, koder se gre v Šiško, saj veš, vojašnica je tam in jaz imam med vojaki znanca, ki je od nas doma.“

„Ivančič, potem zamudim mašo in pridigo“, ugovarjal sem mu jaz.

„Ne bodi tak strašljivec, saj pojdem tudi jaz v cerkev. Pojdeva skupaj!“ odvrnil je Ivančič.

„A v pol uri ne bova nazaj“, pomišljal sem se jaz.

„Samo par besed izpregovorim ž njim, pa se obrneva“, reče tovariš.

Šel sem. Nikdar več se ne dam pregovoriti. Neodločnost in omahljivost me je hudo udarila.

V Koloseju res najdeva znanca vojaka. Bil je dragonec ali kaj. Védel naju je v konjušnico, kjer so stali sami čili vranci. Vsak konj je stal v svoji pregraji in vsak je imel tudi svojega dragonca, ki ga je gladil in snažil ter mu pokladal klajo. Kar tesno mi je bilo pri srcu précej, ko sem stopil v ta konjski hlev. Nič se ni poznalo, da je praznik; vojaki so bili v navadni opravi kakor v delavnik. A kar se mi je najbolj studilo, je bila grda kletvina. Tam se je jeden jezil nad konjem ter se pridušal, da se mi je kar tema delalo pred očmi. V drugem kotu je zopet drug pretepal žival ter robantil, kakor da bi bil pamet izgubil.

Prosil sem Ivančiča, naj greva v cerkev. A ni hotel. „Počakaj, sva šele prišla!“ In posedli smo v jasli h konju Ivančičevega znanca. Imela sta si mnogo povedati. Ivančič, to Vam moram omeniti, je mnogo starejši od mene in tudi mnogo večji; prav lepe postave je, in rad sem ga imel takoj, ko sem ga zagledal. In ker sva blizu drug do drugega doma, sva bila kmalu

prijatelja. Stariši mu morajo biti imoviti, ker nosi vedno lepo obleko. Veseli ga pa najbolj trgovina; pravi, da pojde drugo leto v realko in potem v Trst.

V jaslih sem bil kakor v trnju. Konj je otresal z glavo na vse strani in vsak čas, sem mislil, ugrizne mene; in vest mi je očitala, da zamudim mašo in pridigo.

Začel sem zopet priganjati: „Ivančič, pojdiva!“ — „E, ne bodi otrok!“ odreže se sošolec. „Kaj pa je, če jedenkrat zamudiš?“ seže v besedo dragonec, „jaz vse leto ne grem, pa me zato ni konec.“ Slednjič se poslovimo. Hitel sem, kar sem mogel, da bi prej prišel do cerkve. A predno sem došel do nje, zazvonilo je poldne po vseh cerkvah. O, ljubi oče, kako me je grozno zbolelo srce; od hudega nisem vedel, kaj bi počel. „Tak praznik, pa brez maše!“ očitala je vest.

Ivančiču ni bilo nič hudo, še smejal se mi je, videč me žalostnega.

Doma sem povedal, kakor je bilo; stari sestra sta bili žalostni. Prepovedali sta mi z Ivančičem občeati. „Naravnost v cerkev in naravnost v šolo“, tako sta mi veleli, „in ne pripeti se ti kaj takega nikoli več!“

O, ne maram, da bi se mi pripetilo še kdaj! Kako me peče! Tega dneva ne pozabim nikdar. „Po slabi tovarišiji rada glava boli“, ste mi rekli tolikrat. Spoznavam, da je res. Hvala Bogu, da je blizu Velika noč; tedaj hočem Vas in mater odpuščanja prositi. A že sedaj prosim: odpustite, ljubi oče!

12. V gimnazijo! — Gospod učitelj.

Koncem velikega travna . . .

Veselje me navdaja, ljubi oče, ko Vam pišem te okorne vrstice. Bliža se z brzimi koraki konec šolskega leta, in jeseni pojdem delat izkušnjo za gimnazijo, kamor ste mi že obljubili, da me pošljete. V gimnazijo, v gimnazijo! Obe leti, kar hodim tu v ljudsko šolo, oziram se milo na one srečne mladeniče, kateri hodijo sicer skozi ista vrata v gimnazijsko poslopje, toda mi, učenci ljudskih šol, smo pri tleh, gimnazijci pa hodijo po stopnicah v prvo in drugo nadstropje. Z dvorišča gledam včasih nadpise na vratih gimnazijskih razredov. Zlasti dva dobro razločujem: III. b, IV. b. Tretje- in četrtošolci se učé tam notri. O, kdaj, kdaj bom jaz tako daleč? Koliko Ljublanice poteče še prej mimo gimnazije dolí v Savo in s Savo v Donavo in z Donavo v Črno morje! Tako sem vzdihoval često; a sedaj je tisti čas tako blizu, še rožnik in polovica malega srpana sta vmes, in počitnice, in potem v gimnazijo! V šoli se čvrsto pripravljamo za vsprejemni izpit. Nemško slovnico

imamo vsak dan dvakrat; znati moramo vse natanko, kaj je goli, razširjeni, prosti stavek; razdrobiti moramo hitro stavek v osebek, dopovedek, dopolnila, prilastke, prislove; nemški glagoli, krepki in nepravilni, mi gredó, kakor po orglicah: *backen, buck, gebacken; befehlen, befahl, befohlen* in tako naprej. No, saj boste slišali, ko pridem na velike počitnice. Gospod učitelj pravijo, da dobé le najpridnejši obiskovalna spričevala, s katerimi se je treba izkazati pri gimnazijskem gospodu ravnatelju. In še s tem nas strašijo, da niso porok za vsakega, ali naredi vsprejemni izpit ali ne. Joj, to me je začelo skrbeti! Kaj, če padem? Hu, sramote! Kako žalostni bi bili Vi, ljubi oče, in mati, ki ste že toliko dali za-me! In kam bi šel potem? Še jedenkrat nazaj v ljudsko šolo? Drugi tovariši bi bili vedno za jedno leto naprej, zame pa bi bilo izgubljeno, celo leto izgubljeno!

Vi ne veste, ljubi oče, kako se učim sedaj. Vsako jutro me pokličejo ob štirih; potem grem k sv. maši, po maši pa na grad, učit se. To Vam je veselje na gradu! Vse polno dijakov je gori, majhnih in velikih, največ iz študentovskih ulic. Vsi imamo dovolj prostora. Nekateri so si na drevesih napravili iz vej in listja nekaka gnezda, kjer sedé in se učé; drugi hodijo po potih gor in dol. Vmes čivkajo in pojó ptiči. Solnce vshaja in zlatí vrhove kamniških planin in drugih hribov, ki se vidijo s te strani gradu proti Šenklašču. Spodaj v mestu ropotajo vozovi, dalje tam drdra in piska železnica. Tako slovesno, tako prijetno se mi zdi tako jutro! Kar se učim, mi gre skoro kar samo v glavo. Le to mi kalí veselje, da sem šele v razredih; o, da bi bil že skoro. skoro v gimnaziji!

Pri Šmarnicah vedno prosim ljubo Mater Božjo, da bi izdelal vsprejemno preskušnjo

Najbolj me ježé sedaj v šoli ljubljanski lenuhi, ki nagajajo gospodu učitelju, da nam ne morejo toliko povedati, kolikor bi radi; gospod učitelj so že stari, imajo sivo brado in sive lase, in slišal sem, da drugo leto ne bodo več poučevali, ker so ti ljubljanski otroci tako nagajivi. Prav smilijo se mi gospod učitelj. Tako rad jih imam! Moj sošolec, Gruden Jožek, mi je pravil, da so učeni, da so hodili več let v latinske šole, in da bi bili postali mašnik, a da so bili hudo, hudo oboleli in potem so si izbrali učiteljski stan. Grudna imajo najrajši; nosi jim domov zvezke. Pravi, da imajo doma silno mnogo bukev, in da sami stanujejo, kakor kak puščavnik. Pa tudi vse druge imajo radi. O, kako rad jim gledam v oči! Vidi se jim, kako modri in dobri so. Kar hudo mi je, ker me ne bodo več učili. To se mi pa čudno zdi, zakaj neki večkrat izpulijo iz brade las, potem ga pa prekoljejo? Zakaj neki to delajo: Vas nisem videl nikoli, da bi bili tako

storili. Večkrat zakličejo nagajivim ljubljanskim potepuhom tudi to-le: „Haltsmaul!“ Pa to se mi ne zdi lepo. Vendar meni še niso rekli nikoli tako, pa tudi Jožku ne in nobenemu ne, ki je priden.

Škoda, da jih včasih še drugi žalijo, tudi tisti, ki mislijo iti v prvo šolo. Jeden, ki se piše za Grablja, kar v jednomer riše v šoli; nikdar ne vé naprej, ako ga pokličejo. Drug, z imenom Cerar, ima pošto; prinesel je s sabo škatljico, v kateri so bile žveplenke, pribil jo je na rob klopi in nas je povabil, naj pišemo pisemca drug drugemu in mečemo v njegovo skrinjico, on jih bode pa pečatil in razpošiljal po šoli. Zopet tretji, Malec se piše, lovi muhe v luknjo, katero je bil vdolbel v klop, ter posluša, kako brenčé notri, ali pa jih upreže in vozi ž njimi po klopi. Jedenkrat so Malčeve muhe tudi mene zmotile, da nisem vedel odgovora, ko so me gospod učitelj nenadoma vprašali. Posvarili so me. O, kako mi je bilo potem hudo! Nikoli več se ne bom dal premotiti. Ne zamerite, ljubi oče, svojemu

Ivanu.

13. Slovo od ljudske šole.

Koncem rožnika . . .

Skoro mesec dnij je preteklo, odkar sem Vam pisal poslednje pismo, a od Vas, ljubi oče, ta čas nisem dobil še najmanjše vrstice. Morda se je moje pismo izgubilo? Ali pa Vas je kaj razžalilo, zlasti kar sem Vam poročal o šoli, o gospodu učitelju in o svoji nepazljivosti? Ljubi oče, kakor sem bil pisal, tako se držim: od tedaj me niso več svarili. — Šolsko leto je skoro pri kraju. Najbrže je to pismo zadnje iz ljudske šole. Konec prihodnjega meseca pridem sam domov. Danes Vam ne bi pisal, a mi je tako nekako dolgčas, da se ne vem kam deti. Dopoldne smo namreč imeli vsi učenci prve mestne ljudske šole izlet na Rožnik. Še pred petimi smo se zbrali pred šolo in korakali s svojimi gospodi učitelji preko frančiškanskega mostú skozi Slonove ulice v drevored in po gozdu na Rožnik. V drevoredu se nam je pridružil trobentač, kateri nam je trobil ves čas, mi pa smo korakali kakor cesarski vojaki.

V cerkvici na Rožniku smo bili pri sveti maši. Gospod katehet so maševali. Po maši smo dobili malo zajutrka, potem pa so se pričele igre, petje, telovadba in deklamacije. Meni so bili dali gospod učitelj, naj se naučim one pesmi iz berila:

Popot'vanje, bratje, je naše življenje,
Mož modrih od nekdej je to govorjenje.

Ko je prišla vrsta na-me, stopil sem na klop pod velikim kostanjem. Okrog in okrog vse

polno učencev. Gospodje učitelji, gospod ravnatelj sam so stali tam. Ustrašil sem se. Vendar gospod učitelj mi pomignejo, naj začnem. Začel sem. Nekaj časa je šlo gladko. Najedenkrat pa se mi ustavi. Kri mi je silila v glavo. Nisem mogel dalje. Neki učenec iz petega razreda mi je šepetal v uho, kako se pesem glasi dalje, a nisem ga slišal. Preveč me je bilo sram. Kar zbežal sem v gozd. Gospod učitelj so bili gotovo žalostni zaradi mene, a rekli mi niso nič. Znaprej me ne pripravi nihče več, da bi šel še kdaj deklamovat, dokler ne bom znal gladko. Sicer pa smo bili veseli. Vračajoči se smo videli v drevoredu nekaj laških delavcev ležečih na travi. Solnce je pripekalo nanje. „Glejte!“ pravijo gospod učitelj, „to vas čaka, ako se ne bode

pridno učili.“ Opoldne smo bili že doma. Sedaj se mi vse tako pusto zdi, Ljubljana, kakor da je prazna. Pa še srce me boli, da sem se tako osramotil. Kaj ne, ljubi oče, o počitnicah me bode pa Vi vadili v deklamovanju? Pridno se bom učil pesmic na pamet, Vi pa mi bode kazali, kako naj lepo govorim. V gimnaziji morajo gotovo znati. Komaj že čakam konca leta. Potem ne bom več učenec ali šolar, ampak „študent“; tako namreč mi je pravil Tometov France, ki hodi v drugo latinsko šolo, da se šele v prvi šoli začne „študent“. Potem postanem tudi jaz „študent“, kaj ne? Kar zavriskal bi od veselja! Z Bogom, ljubi oče, ljuba mati, kmalu se vidimo!

Ivan.

Zviti Hafis.

(Orientalška pripovedka.)

„Derviš, sodnik, vojak poln zmag!
Kaj vrt vam moj takó je drag?
Njegovo cvetje je krasnó?
Njegovo sadje je sladkó?
In vaš želodec čuti slast?
A — danes ste se vjeli v past! — —
Kaj ste takó mi zbégani?
Saj bati se vam zlega ni!
Sodnik zakonoznanec je,
Voják nam domobranec je:
Kakó, kakó na njih teló
Predrzo dvignem naj rokó?
Derviš, oj ti presveti mož,
Kaj iščeš tu med cveti rož?
Premišljaš kórana skrivnosti,
Kdaj naj se moslim verni posti?
Med sadjem sladkim — dobro vem —
Sladkó je misliti o tem!“
To deje in poveže ga
In v vrta kot poleže ga.
Derviš se valja tam po tléh,
A Hafis gre do onih dveh.
„Ne boj, vojak, se! Tebi čast,
Ki braniš državljanom vlast,
Slobodno cvetje pestro glej!
Slobodno sadje sladko jej!

A ti, sodnik, izvrstno — ha!
Ti pravo vse poznaš do dna!
Ti zemljo izpreminjaš v raj!
Če mi kedó ukrade kaj,
Takój hudó kaznuješ ga,
Nabiješ, v spone vkuješ ga —
Potem gotovo več nikdár
Blagá mu ptujega ni mar!“
To deje in poveže ga
In v vrta kot poleže ga.
Derviš ječí, sodnik kričí,
A Hafis k tretjemu hiti:
„Odkrito ti povem, vojak,
Ti meni bil bi jako drag,
Ti meni bil bi jako mil,
Če sto bi milj od mene bil!“
To deje in poveže ga
In v vrta kot poleže ga.
Derviš ječí, sodnik kričí,
Voják preklinja, a reži
Vsem Hafis zlobno v lice se:
„Kakó žaré cvetice se?
Kakó vam tekne sadje, kaj?
Pa pridite mi še kedaj,
Kot zdaj, vse tri vas pogostim,
Kot zdaj, vse tri vas počastim!“

Gojko.

Avstrijska Riviéra.

(Opisal Jos. Rozman.)

(Dalje.)

Zdravniki in drugi veščaki poudarjajo, da so za Opatijo posebno pomenljive in ugodne te-le okoliščine¹⁾: Opatija je najtoplejše klimatično zdravišče avstrijsko.²⁾ — Razlika med najvišjo toploto in najnižjim mrazom je tu primeroma manjša, nego po drugih zdraviščih, da je v Opatiji po letu hladneje in po zimi topleje, kakor n. pr. v Gorici, Arcu in Griesu na Tirolskem.³⁾ — Zrak je precēj bolj vlažen, kakor po drugih omenjenih krajih in podnebna móča večja. Zlasti mnogo dežuje v mesecih vinotoku, listopadu in grudnu, sneži malokdaj, veliko redkeje, kakor po drugih krajih.

Prav prilično je za Opatijo nadalje to, da je zveza z velikimi inozemskimi mesti jako kratka in lahka.⁴⁾ Bolniki in oni, ki prihajajo semkaj, da okrevaajo po že prestani bolezni (rekonvalescentje), najdejo tu blizu iste družabne razmere, kakoršne so morali zapustiti doma; po stanovanjih je poskrbljeno z vsemi ugodnostmi, da se prišleci tu kmalu čutijo prav domače. Naštete okoliščine — prvi pogoj je sevė vedno potrebni „drobiž“ — privabijo mnogo bolehnih ptujcev, poleg tega stori mnogo tudi živahna zdravniška in časniška reklama.

Iz početka so imeli težave, ker je nedostajalo potrebne in dobre pitne vode. Južna železnica je zato dala napraviti dva in pol kilometra dolg vodovod za 120.000 gld., a i ta sedaj ne zadostuje več, in že več časa mislijo in delajo na to, da ga razširijo in izpopolnijo.

Zlasti pomenljive so za zdravljenje morske kopeli, bodisi ogrete, v posebnih za to lepo prirejenih prostorih, ali mrzle v morju po mnogih kopališčih ob morskem bregu. Kopel v morski vodi dobro upliva na človeka, ker morje baš po Adriji hrani zeló veliko množino soli, kakor po slovityh velikih kopališčih ob Severnem

morju. Voda je tu razmerno toplejša, kakor po drugod.¹⁾

Prejšnja leta so ptujci iskali v Opatiji zavetja in odpočitka ter zabave samo po zimi; zadnja leta pa redno prihajajo tudi po letu. Zakaj morski zrak brani, da vročina ne pritisne prehudo. Med letovičarji je zato na glasu dvojna kopališka dôba (sezóna): zimska, ki je še vedno glavna, in poletna.

Za primerno uredbo in mnogovrstne potreščine zdravišča skrbi poseben odbor („Cur-Commission“). Več zdravnikov je tu stalno nameščenih, in sploh so kolikor možno z vsem poskrbeli za potrebe in ugodnosti ptujcev.

Bolniki in rekonvalescentje iščejo v Opatiji zavetja in pomoči po raznovrstnih boleznih. Da bivaš pod milim, že nekako južnim, pa vendar ne pregorkim nebom, ter dihaš sveži morski zrak, napolnjen z malimi delci soli, ki se z vodo spuhijo v zrak, prav dobro upliva na zdravje in okrepuje živce. Bolniki, ki so nekako ločeni od domačih vsakdanjih skrbij, kmalu oživé in hitro se jim povračajó prejšnje moči.

Zlasti priporočajo zdravniki bolnikom, ki bolehaajo na srcu²⁾, v grlu ali na živcih, naj gredó v Opatijo. Tudi oni, ki bolehaajo na pljučih, prihajajo mnogokrat semkaj.³⁾ Kajpak se pri tem nismo ozirali na mnogoštevilne ptujce, ki prihajajo v Opatijo kratkočasit se, ker tako vleva „moda“, ali da pobegnejo pred zimskim mrazom v milejše podnebje.

Pa vselej ne najde bolnik tu zaželenega zdravja. Marsikdo prihaja baš ob času, ko razsaja huda in mrzla burja, ki prime človeka nekako do kostij, da se je ne more dosti varovati. Taka burja večkrat škoduje še krhkemu zdravju in namestu zdravja odnese ptujec še večje bolenje, včasih tudi kal zgodnje smrti. Tudi ni vsak letni čas jednako pripraven in ugoden za raznovrstne bolnike in bolezni.

Včasih po več dnij in tudi več tednov nagaja gosto deževje in nadležna burja, da jo težko

¹⁾ Primeri spis: Glax-Schwarz „Wintercurort und Seebad Abbazia.“

²⁾ Srednja letna toplina (temperatura) je po znamenitejših zdraviliščih: Gries na Tirolskem 11.9° C, Gorica 12.7° C, Arco 12.8° in Opatija 13.6° C.

³⁾ Najvišja povprečna toplina je + 31.4° C, najnižja — 0.8°, razlika potemtakem 32.2°. (V San Remu je ta razlika 30°, Porto Maurizio 31.2°.) V Arcu je ista razlika 37.1°, v Gorici 39.9° in v Griesu 42.2° C.

⁴⁾ Iz Gradca dospes semkaj lahko v 8, z Dunaja v 13, iz Budim-Pešte v 14, iz Prage v 25, iz Lvova v 34 urah in še hitreje.

¹⁾ V jednom litru vode je 32—41 gr soli. — Toplino morske vode kažejo povprečno meseci tako-le: prosinec 7.3° C, svečan 7.5°, sušec 9.4°, mali traven 13.3°, veliki traven 17.8°, rožnik 23.1°, mali srpan 26.5°, veliki srpan 25.2°, kimovec 20.1°, vinotok 16.1°, listopad 12.5°, grudni 9.5° C. — Najvišjo toplino so izkazali l. 1889. z + 29.3° C, najnižjo v istem letu z + 6.2° C.

²⁾ Veliko število poročencev, zlasti plemenitašev od raznih krajev sveta kažejo poročne matice volovške.

³⁾ Gibanje na prostem in dobri morski zrak storita, da dobi bolnik kmalu prav dober tek, da se mu telesna teža včasih v prav kratkih (6—8) tednih poviša za šest do deset, ali še več kil.

prestanejo bolehati ljudje, pa tudi drugi ptujci, ki so prišli, da se izprehodijo pod milim nebom.

III. Veprinac in Učka gora.

Kdor biva več časa v Opatiji, in se zanima za lepo božje stvarjenje, obišče Veprinac ali še višjo Učko goro, da uživa prekrasni razgled po Istri, po Kvarneru in otokih.

Veprinac stoji na čunjastem vrhu 519 m nad morjem. Dvojna pot vodi iz Opatije navzgor: pot za jahanje iz obližja vile Angioline, in lepa vozna cesta preko Volovskega, Matulj, Frančič itd. Ta cesta veže tudi Reko s Trstom.

Prav na najvišjem vrhu stoji, nekako vladáje nad vso daljno okolico in nad morjem, lična župnijska cerkev, pod njo župnišče in po bregu porazvrščene bele hiše. Narod sam (župnija broji na 2000 duš, kremenitih Hrvatov) imenuje kraj Leprinac, kakor pojasnjuje D. Hirc po bilki leprin (*Ruscus aculeatus*, *Stachelmyrte*), ki se pogostem nahaja po onih krajih. Kjer dandanašnji stoji cerkev, bil je prej grad rodbine Thonhausen. Pod cerkvijo kažejo še sedaj ležišče z železom, s katerim so svoje dni oklepali jetnike. Grad je bil obdan z debelim in trdnim zidovjem, s tremi velikimi vrati, od katerih so zadnja porušili l. 1866. Močno zidovje je še sedaj okrog cerkve.

Cerkev, do katere se pride po dolgih, kamenitih stopnicah, ima tri ladije, ločene po stebrih. Znameniti so trije oltarji, narejeni povsem iz mramorja. Posebno lepo je izdelan glavni oltar iz črnega in rmenega mramorja in posvečen sv. Marku. Pred cerkvijo je stolp, do cela ločen od cerkvenega zidovja. Izpred cerkve je lep razgled.

Na mah imaš pred seboj ves Kvarner z otoki. Kakor male pike se ti zdé mnoge ladjice, ki švigajo po gladki površini morja med večjimi parobrodi in jadrniki. Le-ti zapuščajo za seboj dolge ride, ki se v velikem trikotu raztegujejo vedno bolj, dokler se ne poizgubé ob bregu ali po malem na prostranem površju morskem.

Lepe ure sem prebil na prijaznem Veprincu v družbi iskrenih hrvaških svečenikov in posvetnjakov. Gostoljubno nas je bil vsprejel blagi domači župnik, g. M. L. in v záme zelo poučnih razgovorih o krajevnih odnošajih kakor o bridki usodi ljudstva, ki mora v nemilih mu časih toliko pretrpeti na domači rodni grudi, minule so le prehitro prijetne ure.

Bujna je okolica veprinska. Šume se vrsté z vinogradi in sredi med njimi se belijo revne, pa vendar prav prijazne hišice skromnih Hrvatov. Z mnogim trudom morajo poskrbeti za vsakdanji živež sebi in svojim, pa pod siromašno streho živé dosti zadovoljnejši in srečnejši, kakor marsikateri bogatin po razkošnih palačah opa-

tijskih. — Nahajajo se v tem hribovju tudi večji kostanjevi gaji.

Radi lepega razgleda so zahajali na Veprinac že prej mnogi ptujci, a odkar slovi Opatija, znan je bolj tudi Veprinac. In prav stori, kdor pride semkaj, zakaj živa istina je, kar povdarja za hrvatsko Primorje navdušeni Hirc: „Krasan, divotan kraj i dobročudan narod, zasladjuju svakomu boravak (bivanje). Bujna, svježa zelen, liepe šume zelenice, kostanji. livade, visoke gore, brežuljci (griči), krš (skale), more, sve se to skladno izmjenjuje.“ (N. n. m. str. 28).

Kdor pa si želi še obširnejšega razgleda, kdor hoče občudovati mnoge naravne lepote isterskega Krasa, potrudi se na Učko goro, (Monte Maggiore, 1396 m nad morjem). Vodi te že imenovana pot od Veprinca naprej, ali pa slabša pot iz Lovrana navzgor. Zanimiva je že vožnja po cesti, ki se vije po mnogih ovinkih kvišku, dokler ne pride k velikemu predoru na gori. Od raznih strani vidiš morje in posamezne kraje ob njem in komur je sreča mila, da naleti na jasen, solnčen dan, bode se gotovo rad spominjal mnogobojnih prizorov, katere podaja lepa pokrajina.

Učka gora se razteguje od severo-iztoka proti jugo-zapadu. Polagoma se vzdiguje, razdeljena po globokih prekopih. Na več krajih so precejšne strmine.

Nekako 1000 m nad morjem so napravili lepo urejeno kočó za ptujce, imenovano po nadvojvodinji Štefaniji. Do kočé se vozi kake tri ure, od tú dospemo v poldrugi uri na vrh, od koder je prav diven razgled po vsej Istri.

Na južno stran gledaš ves Kvarner, na tri strani združen z ostalo Adrijo; po „Senjskih vratih“ (Canal Mal Tempo), „Malih vratih“, med otokoma Krkom in Cresom in po „Velikih vratih“ med Cresom in Istro. Za temi gledaš neštete druge otoke ob dalmatinskih bregovih daleč proti jugu. Vidiš tudi mnoga znamenita mesta: Senj z Nehaj-Gradom, Cirkvenico, Kraljevicami, Reko itd.

Proti iztoku je pred teboj razprostrta vsa Liburnija, o kateri je vskliknil D. Hirc: „O, Liburnijo, da si tako sretna, kao što si divna, ne bi ti ravne na tom svietu bilo!“ — Obrneš pogled proti severni strani, vidiš celi Kras od Nanosa do Snežnika z nebrojnimi grebeni, vrhovi in prelomi. V ozadju kipé proti nebu vrhovi Julskih planin in Karavank. Na severo-zapad se razprostira pod teboj gola in siromašna Čičarija, kjer prebiva revno, pa trdno ljudstvo. Proti zapadu gledaš v lepo dolino, potem pa na morje, ki kakor lep pas obdaje zemljo. Da imaš dobre oči, zapaziš celo vrhove laških Apenin, in — kakor pravijo — zasledi se o posebno jasnih dnéh z daljnogledom celo Markov stolp

v Benetkah. Že bolj proti jugu leži precēj veliko Čepičko jezero, obdano na jedni strani od zelenih livad, po katerih se vije jasna Boljunščica.

Cela Istra, kakor jo je Bog ustvaril, je pred teboj kakor na velikem plastiškem zemljevidu, piše naš Hirc.

Domačini-Hrvati so ondi, kakor nam pripoveduje isti vrli pisatelj, temne polti, visokega čela, kostanjastih lās. Oblačijo se s kratkimi haljami, s „kamižolom ali jaketom“, iz debelega sukna, modro zarobljenega okrog rokavov in žepov Telovnik, katerega zovejo „kružat“, je iz istega sukna; vse je izdelano doma. Hlače nosijo bele, nogavice modre z opankami. Glavo pokrivajo z okroglo, nizko in črno kapo. Ženske nosijo suknje iz iste robe, na glavi bel robec in v laseh rdeč opletek.

Zemlja daje v nerodovitnih, včasih po več ur hodá čisto golih in s kamenjem obsutih krajih le malo pridelka. Ponajveč domačini prostaki zato oglarijo in daleč na okrog slové Čiči kot spretni oglarji.

V. Spinčič jih opisuje v „Hrvatski Vili“ l. 1882: „U šumama rade ugljevice. Nasieku drva, razciepaju ih, naslažu na kup, zaspu

zemljom pak odozdo zapale. Ugljen je glavni proizvod njihove trgovine, a prodavaju ga u vrećama. Mužkarci nakrcaju njima mule, a ženske naprte si po jednu vreću ili dvie, pak odu put Rieke ili Trsta, ili tamo blizu, kako im je priličnije i kako gdje slute bolju prodaju. „Karbuna, ô!“ običan je glas, kojim nude svoje blago. Ide do mjesta po četiri i šest ura, a dobije forintu, dvie li. U „bisage“, koje je sobom donio, složi potrebštine za obitelj, prebaci jih preko mulca, na njega se i sam vrgne ter se tako povrati, bugareć, kući. Ženske se vraćaju pješke. Putem gdje god komadićac kruha založe i zaliju vodom. Ako je prilike nazoblju se murava, čije repiče marljivo grizu; više puta stigne ih sreća, da se i groždja nazoblju u vrijeme berbe, al „pregrustan“, kad se već zasite. U spomenutim gradovima trguju i drvima, a to im je zanimanje odavna poznato . . . U ljetno doba trže žene jagodoma in moguljama (malinama), kojih rodi mnogo u onim gorskim stranama. Neki od njih, osobito Munjci, priredjuju ocat i nose ga na prodaju do Gradca i dalje.“¹⁾ (Konec.)

¹⁾ Gl. D. Hirc: „Hrv. Primorje“, str. 26.

Črtice iz zgodovine lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

Guercino.

Med boljšimi Caraccijevimi učenci ne smem prezreti Guercina, čegar pravo ime je Ivan Barbieri. Rodil se je v mestu Centu blizu Ferrare l. 1590., umrl pa je l. 1666. Njegov oče je bil boren drvar. Kdo bi bil mislil, da bo njegov sin več, kakor je bil on? A nekega dné je pobožni Ivanek, še skoraj otrok, vzel kredo, stopil na stol in je po svoji živi domišljiji na vrata narisal tako lepo Mater Božjo, da je bil oče ves iznenajen. Povedal je veselo novico Benediktu Gennariju, ki je takrat v Centu slikal župnijsko cerkev. Drugi dan si Gennari sam pogleda Ivankovo „delo“. Takoj stopi k očetu ter dé: „Oče, vaš sin bo nekđaj še slaven slikar.“ Vzame ga s seboj ter ga poučuje. Napredek Ivankov je prekosil vse upanje očetovo in Gennarijevo. L. 1612. je stopil s prvo sliko v javnost: „Poglavitne čednosti“, s katero si je hitro pridobil mnogo častilcev. Še tisto leto je šel v Bologno h Caracciju v šolo. Učenik se je čudil njegovemu nenavadno brzemu razvoju; povsod je kazal veliko nadarjenost. L. 1615. je slikal „Sv. Marija“. Delo je bilo tako dovršeno, da so je

strokovnjaki pripisovali Caracciju. Ko se je pa zvedelo, da je Guercinovo, jelo je občinstvo vso pozornost obračati le na njega. Kmalu je bil z raznovrstnim delom preobložen. Slikal je urno in zeló dobro. Njegova dela so daleč okrog zaslovela in mu prinesla zraven dokaj lepih dohodkov. Prej tako ubog, postal je v nekaterih letih bogataš. Premoženje je delil med ubožce in med revne sorodnike, a sam je živel le skromno in borno. Bil je prijazen, pobožen, sploh čednosten tako, da si je pridobil celó ljubezen svojih strokovnih nasprotnikov. V npravnostvenem oziru je Guercino vzor med umetniki. Lodovico Caracci mu ni bil naklonjen, a spoštoval ga je visoko in vedno hvalil njegova dela. Ko je bil Guercino zgotovil slovečo sliko „sv. Rok“, želeli so umetniki, naj Lodovico izrazi svojo sodbo o njej in naj pové, koliko je vredna? „Slika, — dé pozneje Lodovico, — je krasna in ni denarja, ki bi jo plačal (che non vi era danaro, che lo pagasse).“

L. 1619 je šel Guercino v Benetke, da bi se še bolj izobrazil pri tamošnjih mojstrih. Pri Palmi stopi v pouk. Hoče biti zadnji, najnižji

Beatrika Cenci. (Slikal *Guido Reni*.)

med vsemi součenci, tako ponižen je bil. Ko ga pa Palma pri delu opazuje ter vidi, koliko ta „učenec“ že zna, objel ga je rekoč: „Premisli, ti znaš mnogo več kakor jaz!“

Guercinova slava je bila tako razširjena, da ga je l. 1621. papež Gregorij XV. poklical v Rim. Z nepopisnim veseljem je vsprejel vneti umetnik povabilo sv. Očeta. V Rim ga je mikalo, odkar je poznal umetnosti; tje je že od nekdaj hrepenel. In sedaj mu je pa še sreča toliko mila, da ga tjekaj vabi poglavar sv. cerkve, zaščitnik lepih umetnostij! V Rimu je ostal sicer samo tri leta, a deloval je tam tako marljivo in vrlo, da so ga občudovali umetniki in preprosto ljudstvo. Slikal je izključljivo le svete podobe. „Sv. Viljem“ je bilo njegovo prvo rimsko delo. Sledilo mu je kmalu drugo: „Sveti Tomaž poljubljuje Jezusove rane“; za tem: „Preroki in Sibile“. Strokovnjaki so polni hvale za te odlične umotvore.

Tudi svoje najboljšo delo je zvršil v Rimu; zove se: „Sv. Petronila“, katero predstavlja. Petronila je bila devica izredne lepote. Flaccus, bogat, imeniten mladenič, iz plemenite rimske rodovine, jo je snubil. Sladko upanje ga je navdajalo, da bode kmalu presrečen ženin najlepše in najbogatejše neveste. A motil se je: izvoljeni devi ni bilo ljubo omožiti se, nasprotno: molila je Boga, naj jo k sebi vzame, prej, ko bi utegnila izgubiti rajski venec deviške čednosti. Flaccus čaka, čaka nestrpno, da ga bo Petronila povabila na slovesno zaroko, a čakal je vedno zaman. Gre torej čez nekaj mesecev sam na njen dom, da bi zopet videl bodočo nevesto, „rožo vseh deklet“. A mesto nje, najlepše device, najde le — — njen grob. Ah, je-li to možno? Petronila že umrla? Že v grobu? . . . Morebiti to vendar ni res? O njeni smrti ni slišal ničesar, kako bi torej verjel to kruto novico?! Prosi hišne sluga, naj ga peljejo h grobu, da se bo sam prepričal, je-li res, česar srce ne uvidi in kar ljubezen taji. Ko pridejo pred grob, veli obupni mladenič odstraniti kamen in vzdigniti predrago truplo, da bi je še vsaj enkrat videl. Sužnji stopijo v grob in na rjuhah dvignejo blede, mrzlo truplo device Petronile, ki je še sedaj, dasiravno že mrtva, še vendar nepopisno mila. Le ta slednji prizor: ko dvigajo sužnji Petronilo, in kako z brezkončno tugo gleda Flaccus svojo dozdevno nevesto mrtvo, naslikal je Guercino. Že dogodek sam je zanimiv in ganljiv, a umetnik je z mojstersko spretnostjo še zdatno povišal njegovo lepoto na sliki. — Toda, opisani zemeljski prizor je samo spodnji del na umotvoru. V zgornjem delu je Guercino uprizoril prihod sv. Petronile v nebesa, pred njenega nebeškega ženina. Visoko gori na oblakih stoluje veličastno Izveličar; pred

njim se klanja v vsej ponižnosti čista devica. Angelček plava nad njo, nesoč venec njene čednosti. Nebeški prizor — v njem si je Guercino postavil sijajen spomenik svoje umetniške zmožnosti. Svetlo, svečano, rajsko je slikan, prav tako, kakor si mislimo slavo v luči nebeškega kraljestva. V tem prizoru slutimo, kar poje vneti pesnik o devici v rajski radosti:

Tam v deviškem oblačilu
Venec diči ti glavó . . .
Tebi, o devica sveta
Vence počesčenja spleta
Pesem srca vnetega;
Tebi, ki v nebesih večnih
Povelšana živiš,
V družbi se devic presrečnih
Večne slave veseliš! . . .

Slika ugaja vsakomur. Ko je bila prvič javno na ogledu v Rimu, donela je umetniku neomejena hvala. Guercino je bil slavljen z vsemi častmi. Takoj so sliko prišteli onim peterim najlepšim na svetu. — Velik posnetek v mozajiku visi sedaj v cerkvi sv. Petra, izvirna slika pa je v Rimu v kapitolski zbirki. Napoleon I. je bil i njo pograbil ter jo je odpeljal v Pariz. Tam so cenili njeno vrednost na 80.000 frankov . . .

Guercino je dovršil še mnogo drugih del v Rimu, ki nam jasno pričajo, kako vzgledno marljiv, a ob jednem spreten umetnik je bil.

Krasne so njegove opresne slike v vili Ludovisi v Rimu; zelo občudovano je njegovo „Zamaknjenje sv. Frančiška“ i. dr.

Neizmerno je škoda, da je Guercino tako hitro zapustil Rim. L. 1623 je zatisnil, veliko prežgodaj, njegov plemeniti mecen, Gregorij XV. trudne oči. Ž njim je izgubil umetnik najboljšega prijatelja in najbolj darežljivega podpornika. Rim brez Gregorija za Guercina ni bil več Rim; tužen se je poslovil od klasičnih tal. Pozneje je bival večinoma v Bologni, kjer je užival povsodi spoštovanje. Ko je prišla tjekaj bivša švedska kraljica Kristina, poljubila mu je klečé roko, „ki je toliko lepega in vzvišenega ustvarila“. Ker je imel Guercino navado, da je čudno hitro slikal, a je vendar vse brez madeža zgotovil, imenovali so ga povsod le „čarovnika v slikarstvu“.

Nekaj dnij pred smrtjo je še s ponosom rekel: „Jaz ne zapustim nobenega nedovršenega dela“; slikar Tiarini, njegov odkritosrčni prijatelj, mu je pa pohlevno odvrnil: „Da, gospod, vi lahko tako rečete; ker vi ste storili, karkoli ste hoteli: mi drugi pa delamo samo, kar moremo“

* * *

Vseh Caraccijevih učencev ne morem našteti. Bili so razškrupljeni po vsej Italiji in po Francoskem. Slikali so mnogo, semtertje tudi jako dobro. Sloveč je bil posebno Ivan Lanfranco iz Parme (1581—1647), čegar slike je papež Pavel V. visoko čislal; Urban VIII. ga je celó povzdignil v viteški stan. S Hanibalom Caraccijem je deloval v palači Farnese. Pavel V. pa mu je pozneje izročil važno in težavno delo: olepšanje gigantične kupole sv. Petra, onega velikanskega, nedosežnega dela Michelangelovega. V stolpu, ki se orjaško dviga nad kupolo, kakor bi hotel zvezde doseči, je Lanfranco krasno naslikal „Prizor iz nebes“. Gori najvišje, takoj pod jabelkom, kraljuje „Bog Oče“, doli bolj po stolpu pa je lepo razvrščen dolgi zbor različnih svetnikov, med njim veličastno njih kraljica Marija. Ta slika, odlična tako po blagodejnih barvah, kakor izborna po razmerju (perspektivi), vzbuja pri umetnikih vedno nekaljeno navdušenje. Lepe Lanfrancove opresne slike hrani tudi cerkev S. Carlo a' Catinari, ki spada po svoji velikosti in lepoti med prve hiše božje večnega mesta.

Ivan Salvi, navadno po svojem rojstvenem mestu imenovan Sassoferrato (1605 do 1685) je slikal večinoma v Rimu. Njegove Madonne so priznane čislane.

Pozabiti ne smemo Karola Dolci-ja iz Florencije (1616—1686). Na njegovih slikah se razodeva, — kakor nekateri po pravici trdé — prevelika miloba in rahločutna nežnost. To je glavni značaj vseh Dolcijevih umotvorov, na katerem se lahko spoznajo že od daleč med drugimi. Najlepše njegove slike so mnogobrojne Madonne, s katerimi se ponaša marsikatera cerkev in palača ne samo v Italiji. Jako se mu je posrečila „sv. Cecilija“, istotako tudi dragocena slika „Kristus blagoslovi vino“.

* * *

V Caraccijevi dōbi je deloval v Rimu med drugimi tudi umetnik, čegar dela so za bodoči umetniški naraščaj velikega pomena: Michelangelo Amerighi, po svojem rojstnem mestu vedno le

Caravaggio

imenovan (1569—1609¹⁾). Njegovo življenje je dolg, viharen, skoraj neverjeten roman, poln burnih, večkrat celó krvavih prizorov.

Bil je izprva zidar brez posebnega pouka. Ko je gledal nekega dné slikarje, kako so opresno slikali na stene, katere je bil on skrbno ogladil,

ugajalo mu je to delo. Poskusil je iz radovednosti sam, ali zna s čopičem tudi on potegniti ali ne. Prve poteze so bile zanj tako povoljne, da je zidarstvu dal slovo in se rajši poprijel slikarstva. Robot je bil že prej, robot in oduren je bil še bolj odslej. Učiti se ni hotel od nikogar, vsaj bahal se je, „da ne potrebuje nobenega učitelja, bo že brez njih dosegel več, kakor oni sami znajo“. Nesmrtnih umotvorov slavnih prednikov, katere so vsi drugi slikarji obožavali, on ni maral.

Vendar je vpliv Caraccijev na njegove začetne, bolj plemenite slike, očividni. Tudi ni bilo drugače mogoče. Vsak mož je sin svojega časa in se mu ne more odtegniti. Takrat je vladal Caracci na polju lepih umetnostij; klanjal se je njegovemu duhu tudi Caravaggio hoté ali nehoté. A nadalje se je res samostojno razvijal; priznati se mora, da je sčasoma postal duhovit samouk, ki se ni hlapčevsko podvrgel gospodujočim navadam. Narava je bila njegova jedina učiteljica. Po njej se je vneto učil brez učenih navodil. Slikal je večinoma po njej. Preproste „prizore iz ulic“, tudi surove, strast, burke, šale, te so mu najbolj ugajale. Delal je v temni podzemeljski kleti, kamor je luč sijala samo skozi tanko luknjico. Zato so njegove slike navadno le temne, samo tu in tam šine čez nje v čarobnem svitu nepričakovano kak blesteč žarek. Črno temo in bliščečo luč najdeš ob enem na njegovih slikah. Kar se tiče barve, bila so mu najljubša odločna, skoraj skrivnostna nasprotja, ki razburijo živce in podkurijo domišljijo. Kar hipoma presune, iznenadi, ne gledé na npravstveno lepoto ali spodobnost, to je podajalo snov njegovim delom.

A ravno le-ta novi način se je posebno nizkemu ljudstvu prikupil nad vse. Na cesti in trgu je bil Caravaggio prvi umetnik; ob njegovih slikah se je zabaval prostak ter si mél roké samega smeha. „Roparji po noči“, „Vojaki na ponočni straži“, „Čarovnice“, „Goljufigi igralci“, „Življenje v bojnem šotoru“, „Cigani na plesu“, „Veseli pivci“ so njegove značilne slike, katerih imena jih popolnoma opisujejo. Manjka jim sicer plemenita, vzvišena snov, a diči jih vendar pristna, čeravno bolj surova narava. Do takrat pustolovci, lopovi in paglavci niso še bili našli prijatelja, ki bi jih bil spravil z umetnostno roko na slike ter jih s tem uvedel v gosposke, imenitne dvorane. Te osebe so jasen odsev laškega življenja v bornih slojih. Vse so naravne, da jih bolje pogoditi ni moči.

¹⁾ Zgodovina pozna še drugega umetnika tega imena. Polidor Caldara, s priimkom Caravaggio (tako zvan po rojstvenem mestu, ki leži blizu Bergama), bil je Rafaelov učenec v Rimu in je pod vodstvom svojega učitelja pomagal slikati Vatikanske sobane. Po Ra-

faelovi smrti je deloval v večji družbi svojih součencev, dokler ga l. 1527. ne preženó vojaki iz Rima. Bežal je v Napolj, pozneje je došel v Mesino, kjer je plodovito slikal več let ter s tem postal bogat. L. 1543. je bil od svojega sluge zavrato umorjen.

Roparji strastni, igralci lahkomišljeni, pivci in pouličnjaki pa brezskrbni, da enakih ni pod solncem, kakoršni so v solnčni Italiji. Skoraj da se čuje, kako pojejo plesaje:

Io son un poveretto,
Senza casa, senza letto;
Venderei i miei calzoni
Per un sol piatto di maccheroni...

Druge slikarje, svoje tovariše, je Caravaggio srdito sovražil. Nekega Josipa Cesari-ja je iz zavisti poklical na dvoboj, z namenom, da ga bo na kosce razsekal. A vitežki Cesari ga zavrne rekoč: „S teboj se ne bom bojeval, ker nisi vitez, plemenite krvi.“ Caravaggio hiti takoj na otok Malto, da bi si tam priboril viteštvo in se potem maščeval nad svojim nasprotnikom. A samo nekaj mesecev je ostal na slavnem otoku. Ko se je nekega dne izprehajal na pobrežju šumečega morja, ujamejo ga pomorski roparji, katere je doslej tako ljubil ter jih je proslavljal celó s svojim spretnim čopičem. S smrtno nevarnostjo jim je komaj ušel ter bežal v Sicilijo in od tam se je ukrca v Napolj. Pozneje se je hotel vrniti v Rim. S španskimi vojaki se je peljal tjekaj, a moral je od njih marsikatero grenko in tudi marsikatero gorko čutiti. Toda roparji i sedaj ne mirujejo, ujamejo ga v drugič; ko se njim dobrovoljno ne udá, rani ga nekdo. Mrzlica se ga loti in njena posledica je bila njegova nesrečna smrt...

Es gleicht der Woge unser Menschenleben,
Das, ruhelos, zuletzt zerschellt...

Škoda je bilo nadarjenega moža. Storil bi bil gotovo še mnogo dobrega in odličnega. Po bridkih izkušnjah bi bil brezdvomno pozneje izbral lepše in plemenitejše predmete za svoje umotvore.

Njegovo veliko umetniško sposobnost spričujejo pa tudi slike resnega, verskega značaja, katerih je precèj lepo število. Tudi na njih se kaže hvalevrednega mojstra. V Vatikanu je njegova krasna slika „Jezusa v grob pola-

gajo“. (Dom in svet 1894, 168, 169.) V Londonu se nahaja odlično delo „Kristus z učencema v Emausu“; v Belvederu na Dunaju občudujejo njegov „Rožni venec“. Louvre v Parizu pa hrani njegovo poglavitno, najslavnejše delo „Marijina smrt“, slika, ki je čudno ganljiva in naravna.

Po teh lepih, resnih slikah pa Caravaggio ni toliko znan, kakor po onih iz narave, s katerimi je mnogo vplival na poznejše slikarje, kateri so ga zvesto posnemali. Surovost je utihotapil v čisti krog lepih umetnostij, in to se mu ne sme šteti v zaslugo. Popačil je zdravi vkus pri občinstvu in zapeljal je umetnike, da so popustili vzvišene ideale ter stopili v podlo vsakdanjost, kjer niti zdravi razum, niti nepokvarjeno srce ne najdeti povoljnih snovij. Saj naravnost ni vedno in povsod že tudi plemenitost in v tem slučaju tudi ne more biti predmet lepih umetnostij.

Kako slabo je vplival tudi Caravaggiov duh na naslednike, vidimo med drugimi na umetniku, ki bi bil po svojih zmožnostih dosegel lahko izredne uspehe; menimo Petra Berrettini-ja, ki je znan pod imenom P. da Cortona (po rojstvenem mestu; 1596 do 1669). Bil je vrlo nadarjen slikar. V palači Barberini v Rimu je naslikal na stropu ogromne in velekrasne sobane v petih podobah ravno toliko prizorov iz življenja papeža Urbana VIII. To delo je v vsakem oziru izbornó; barve so sijajne, snov je vzvišena, razdelitev in razmerje vzgledno; smelo rečemo: vse je klasično. Tudi na nekaterih drugih slikah je vse hvale vredno. A večina njegovih del je vendar le umetniška zmota; ker preveč hrepeni postati izviren in gledalca mahoma uneti, njegov čut užgati, postal je le smešen. Na prvi pogled so slike divne, a ko jih bliže opazuješ, se gabijo očem in srcu, ker prave umetnosti na njih le ni najti. Vsled tega tudi med umetniki Cortona in njegovi posnemovalci, — Cortonisti njim pravijo — niso na najboljšem glasu. (Dalje)

Zmagovita moč duhá nad telesom.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

(Dalje.)

Tudi v ta namen, da bolnik gotoveje in hitreje ozdravi, pomore mnogo duševna moč. Komu ni znano, koliko opravijo zdravniki samo s svojim srčnim sočutjem in z milimi pogovori, sosebnó pri ženskem spolu? Zdravnik si mora ohraniti srce v resnici občutljivo, usmi-

ljenje in milost mu morata voditi misli in naglas tolažilnega govora pred bolnikovo posteljo. Zdravniki ne smejo biti kakor mesarji, ki z lastno roko pobijejo žival in jo razmesarijo brez občutka. — Sočutni in usmiljeni zdravnik, ki zna vzbuditi zaupanje do sebe, prinese s

svojim prihodom bolniku polovico zdravja. Bolnika ozdravlja že veselje, ko čuje korake približujočega se dobrega zdravnika. Nasproti pa vzbuja neobčutljivo vedenje zdravnikovo dvom in žalost v prsih bolnikovih. Dvom in žalost pa škodita tudi telesu.

Krafft-Ebing: Preostro ste sicer obsodili moje misli o duševno-telesnih razmerah, a pred nami, ki prosto preiskujemo prikazke zdrave in nezdrave prirode, so tudi misli proste. Vas se drži še stara srajca, ki je sleči ne marate ali ne morete. Vi se še vedno držite starega rimljanskega pregovora: „Verba docent, exempla trahunt“; jaz in drugi razlagalci hipnotičkih pojavov pa dokazujemo z neovržljivimi dokazi, da ne le vzgledi, ampak tudi usiljene besede in misli imajo silovito oblast do človeka.

Med vzroki, ki vplivajo z elementarno silo na dušno življenje ljudi slabih živcev, je imenitna moč posnemanja. Nagon otrokov, da posnema vsakatero gibanje in dejanje okrog sebe, bodisi pri govorici, bodisi pri delovanju, ta nagon obrodi neizrekljivo moč, ki traja v dorastlem človeku večinoma do smrti.

Pri marsikaterih ljudeh, ki boleajo na živcih, dela le-ta posnemajoča moč s tako silo, da na primer sami začutijo pravo boleest prav v tistem svojem zdravem udu, katerega vidijo bolnega pri svojem bližnjem. Da, celó tedaj občutijo bolečine drugega bolnika, ko slišijo živo dopovedovanje o tem, kako oni trpi. Ko n. pr. čuje tak revež, da je hudodelnik koga prebodel in usmrtil, tedaj se kar zgane od preživega notranjega čuta in bridke boleti, v telesu ga je speklo, kakor bi ga bil zločinec sedaj med pripovedovanjem predregnil z nožem.

Pravi zdravnik, kateremu je resnična volja, da ozdravi svojega bolnika, more torej umeti mišljenje ali sploh duševno življenje svojega bolnika.

Kant: Čeprav sem vedno hitel in hrepenel po visokih idejah, vendar nikdar nisem tajil, da bi telesno čutje ne vplivalo na duševno dejanje, in narobe. Dokazati pa hočem tudi vsakemu dvomljivcu, da ima duša posebno veliko moč do telesnih počutkov in do človeškega zdravja.

S tem, kar si izpregovoril o posnemanju, pritrdil si tej misli, zakaj tvoj vzgled spričuje, da že same misli, katere vzbudi oko ali pa uho, zadostujejo, da ž njimi prenesemo občutke ali duševne razmere, pa tudi telesne boleti ptujega človeka v lastno telo. Kaj je treba več besedij! Materijalist — kakoršen si ti, vendar-le ne moreš zatajiti one moči duha do telesa.

Hufeland: Dovolite mi, da tu jaz svojo povem. Skoraj neverjetno je, kaj vse človek more doseči s trdnim sklepom in z neomahljivo voljo, posebno pa tedaj, ako ga primora

kaka sila ali pa smrtna nevarnost. Sila in potreba utrjujeta človeku duha in telo. Saj je znano, da rokodelsko in v velikih potrebah živeče poljedelsko ljudstvo dosti manj boleha kakor postopajoči meščani. Kdor si s pótom svojega obličja služi svoj vsakdanji kruh, ta nima časa za bolehanje, zakaj njega goni lakot z vso silo po delu in zaslužku, brez katerega mu pretita glad in smrt. Sicer tudi trpina napadajo bolešni občutki, tudi njega spreletujejo bolezni, od prehladú se trese, pa še huje dela: spotí se ter okreva med delom; meščana bi zdravnik v takem bolešnim stanu ne pustil ne iz postelje, ne iz hiše! Tako prežene trpin s trdno voljo tudi take napade bolezni, iz katerih pri nedelavnih ljudeh poženo kali hudih boleznij.

Kolikokrat sem bil sam tako potr, da sem mislil sam pri sebi, danes pa ne bom mogel biti po koncu in nikamor me ne bodo nesle noge! V takem stanu me pokliče nekoč bolnik na smrtno posteljo. Napel sem vse žile, spravil sem se na noge in obiskal sem bolnika. In glejte, ko se mi je posrečilo rešiti ga smrtné nevarnosti, začutil sem okrepčanega tudi sam sebe! — Ali ni v tem slučaju moj duh s svojo jekleno voljo premagal vse telesne težave?

Nikjer pa se v zdravniškem stanu zmagovita moč duha ne pokaže bolj očitno, kakor vpričo kužne bolezni. Na vse strani je dognana in potrjena izkušnja, da se tak zdravnik le redkokdaj naleze kuge, ki dobre volje in z veseljem, brez strahú obiskuje okužene bolnike. Večinoma se ne prime veselega in marljivega zdravnika nobena bolezen. — Sam s svojo osebo pa vam dajem vzgled, kako se že otrovano telo iznebi kuge s pomočjo duševnega razveseljevanja in telesnega okrepčevanja. Med vojsko l. 1807. je bila na Pruskem kužna, gnila vročica. Dosti sem se pečal z ozdravljanjem takih bolnikov. Ko nekega jutra vstanem, pokažejo se na mojem životu vsa znamenja okuženja: vrtelo se mi je v glavi, omotica me je napadala, vsi udje so bili kakor polomljeni. To so gotovi znaki te bolezni, kateri se oglašajo nekaj dnij poprej. — A dolžnost me ni pustila počivati, preveč sem bil navezan na bolnike. Sklenil sem zdraviti kakor navadno od dné do dné, opoldne pa udeležiti se dobre pojedine, h kateri sem bil povabljen. Pri obedu sem se prepustil popolnoma razveseljevanju, kakor zdrav človek. Vina sem popil nalašč nekaj čez navadno mero. — Domov gredé začutim v životu, kako narašča s tako predrznostjo umetno vzbujena mrzlica. V posteljo se vležem; po noči se dobro spotím in drugo jutro vstanem ves okrepčan in zdrav kakor riba.

Meynert: Po mojih lastnih pozvedbah se zdravljenje po naših bolnišnicah tudi pri zdra-

vilih vendarle večinoma opira na usiljevanje mislij ali na „sugestijo“. Neki zdravnik je n. pr. gospej, ki je več let trpela bolečine v glavi, usilil vero, da je od te ure ne prime v glavi nobena bolezen več — in glej, to ji je pomagalo. Žena je trdno zaupala zdravnikovi besedi in rešena je bila svojih prejšnjih bolečin v glavi.

Krafft-Ebing: Ravno na ta način sem ozdravil moža, ki ga je prej metala božjast. Zato je prav v tem tako imenitna ozdravljajoča moč hipnotizma. Človek vsili človeku v spanju misel, da je zdrav, pa je zdrav. Če je slabotnik slabo spal, pa se mu vелеva, naj prihodnjo noč dobro spava — pa spi dobro in ob tisti uri se vzbudi, kakor se mu zapové.

Če človek, ki ga glava rada boli, ne vé, kako bi si pomagal, tedaj ga pripraviš umetno v spanje, pa mu usiliš misel: Ob tej in tej uri te bo nehala boleti — pa ga neha!

Zdravniki že izdavná vedó histerične osebe ozdravljati brez zdravil na ta način, da jim na videz kaj dadó pod imenom kakega zdravila. N. pr. malo vode namestu obljubljené lekarniške tekočine ozdravi mrtvoud, odstrani gluhost in slepost.

Gauster: Tudi jaz sem nekaj časa ozdravljaj božjast z duševno močjo; usiljal sem bolnikom misel, da je vsa bolezen pri kraju, a popustil sem naposled to zdravljenje, ker je moj bolnik sčasoma bolj in bolj slabel ob tem ravnanju.

Herder: Taka zmagovita moč duha utegne ozdraviti človeka, pa tudi vzbuditi bolezen. Naj vam povem, kar sem sam doživel. Poznal sem moža, ki je bil nekaj premehke volje ter se je dal hitro pregovoriti. Zato se pogovoré njegovi tovariši rekoč: „Danes ga pa pogovorimo, da je jako bolan.“ — Zvečer, ko pride v krčmi v njih družbo, upró vsi oči vanj, čudeč se mu pogledajo v obraz ter ga poprašajo drug za drugim: „Kaj pa je tebi danes, da si tako upadenega obraza, pa saj nisi bolan?“ „Pa ne da bi te mrzlica napadala, saj ustnice so že skoraj vse plave?“ — In glejte, v kratkem so mu porredneži usilili take misli tako, da jih je imel za resnico. Po obrazu je obledel, v roke ga je zavezlo in po životu treslo. Ves prestrašen, prepričan, da je bolan, se pobere iz krčme in gre domov v posteljo.

Da, sugestivna ali usiljiva moč duhá je tolika, da utegne človeka celó pogrezniti v grob.

Hufeland: Da, zdravniki poznamo dobro silovite učinke, pogubne in dobre, ki prehajajo iz duše na telo. Kaj ne povzroči vsega groza, kaj strah in mnogotere strasti! Taki duševni vplivi naredé omedlevico, vzbudé božjast in mrtvoud in marsikatero drugo bolezen. Od groze in strahú

utegne človek izgubiti govorico pa tudi življenje. — Strah, groza — smrt!

Kant: In zaradi česa umrje tak človek, če ne zaradi silovitega udarca, ki pretrese telo?

Hufeland: Menda kaj takega. Kolikokrat najnevarnejših smrtnih boleznij ni moglo ozdraviti nič drugega kakor hipno veselje! Kdo še ni slišal, kako se je Krojzovemu sinu, ki je bil prišel ob govorico, zopet sprožil jezik, da je izpregovoril? Ko so mu hoteli umoriti očeta kralja Krojza, prevzel ga je strah tako, da se mu je razvezal jezik.

Pinel: Toliko vem tudi jaz, da je strastna razdraženost, katera je med francoskim prevratom zgrabila mnogo ljudij, kar mahoma preobrnila dosti poprej slabotnih in bolehajočih oseb tako, da so se čutile zdrave in krepke. Izginila je kar čez noč večina živčnih boleznij med gosposkimi stanovi in raznimi postopači.

Hufeland: Mislim, da ne zgrešim resnice, če rečem, da večina dolgotrajajočih živčnih boleznij in takozvanih slabostij, ob katerih krč lomi ude, izvira največ iz dolgočasnosti, iz lenobe in potratnega življenja in iz dušne otrpnosti. A radi bi videli, da bi nam duhoviti Kant hotel kaj razodeti, kako naj se pospešuje oblast in zdravilna moč duha do telesa. Povej nam torej, čislani modrijan, kako se človek po svoji lastni izkušnji s trdno voljo iznebi bolečnih občutkov telesa?

Kant: Vzglede za svoje dokazovanje, da človek lahko odvrne od svojega telesa bolešne občutke, če ima v pravi oblasti svoje misli in trdne sklepe, takih vzgledov povzetih od drugih ljudij ne poznam sicer mnogo: pečam se namreč z golim modrovanjem. Ako pa vam ustrežem s tem, kar sem doživel na svojem telesu v svoji zdravi zavednosti, če vam to ugaja, pa vam rad kaj povem. Če vam to razložim, pa utegneta potem sami popraševati sebe in druge, ali se vjema to z vašimi in drugimi izkušnjami ali ne.

Ti, Hufeland, hočeš ljudem pokazati, kakšna je umetnost, kako se podaljša življenje človeško ne le z zdravili, ampak tudi in sicer posebno z zmernim življenjem.¹⁾

Ta tvoja umetnost se opira na to, da se ogibamo boleznij in da odganjamo bolezní s trdno voljo.

Vsak ima vsaj dvoje želj: dolgo živeti in zdrav biti. Še ta, ki ne more doseči zdravja, želi si vendarle dolgega življenja.

Hufeland: V bolnišnicah slišimo dostikrat večletne bolnike, kako tožijo nad svojim bolehanjem in stradanjem. Taki dolgoletni trpini radi

¹⁾ Hufeland je namreč spisal slovečo knjigo „Makrobiotik“, t. j. umetnost, kako se dá dolgo živeti ali življenje podaljšati.

govoré o svoji želji, da naj bi jih prej ko prej smrt rešila hudega trpljenja. — Kdo pa verjame takim besedam? Malokdo; zakaj vsak vé, da pamet sicer tirja konec trpljenja. naravni nagon pa zahteva drugače; dokler telo živi, priganja nevidna sila človeka, naj si ohrani življenje.

Le marljivo opazujte bolnika-trpina! Ko vabi smrt k sebi, tedaj mu večinoma ni resnica; pod tem ali onim izgovorom išče vedno še kakega odloga, zakaj naj smrt še nekoliko počaka . . .

V tem nagonu do življenja tudi sklep samomorilcev ni izjema, zakaj ta sklep se ni porodil iz pravilnega duševnega stanja, ne iz pametnega premisleka, temveč iz duše in srca, katero so razvnele in razdejale ali celó pokončale razne strasti. Strasti pa zaslepé um, spravijo človeka ob vsako vero in upanje.

Vzrok naravne smrti je samo bolezen. — Mogoče je sicer, da se kdo veseli življenja, pa je le bolan, ne da bi vedel za to. Dosti pa je takih ljudi, ki vedno bolehajo, a nikdar prav ne zbolé. — Koliko sem preživel svojih znancev in prijateljev, dasi so se čutili bolj zdrave kakor jaz in so hvalili svoje trdno zdravje še tedaj, ko je že skrita kal smrti rastla v notranjem telesu. Ako torej govorimo o zdravju kake osebe, ne moremo drugače zadeti resnice, kakor da rečemo: Ta je na videz zdrav, oni je na videz bolan.

Kant: Nikakor ne morem dajati za zdravje takih nasvetov, ki bi podpirali mehkužnost, ali ki bi se opirali na lahko in prijetno življenje. Ne morem učiti, da se sme obilno uživati.

Stari stoiki, ki opominjajo, da se zdržujmo telesnega uživanja ter zatajajmo telesno pože-

ljivost, zdé se vsaj meni pravi vzori za srečno življenje.

Nauk o zdravju ali dijetetika je tedaj moder nauk, kadar priporoča, da naj pamet človeška vlada telesne nagone in kadar določuje telesu zmerna pota življenja. Poglejmo kar poseben vzgled!

Po svoji lastni izkušnji se ne morem podvreči zdravniškemu povelju, ki ukazuje: Glavo in nogé imej gorke. Meni se zdi varnejše, če imam mrzlo glavo in mrzle noge, zakaj tedaj nisem v taki nevarnosti, da bi se prehladil. Ta nevarnost je tem večja, čim več nepotrebne ali preobilne gorkote ima ta ali oni ud v sebi.

Hufeland: Dovôli, prijatelj Kant, da popravim besede! Zdravniška zapoved se glasi prav za prav: „Glava bodi mrzla, noge pa gorke.“ Ta zapoved se ozira na dandanašnjo razvado omikanih stanov. Kdor je vaje b o s hoditi, kakor hodi mladina in ljudje po kmetih, temu ugaja mrzla noga jednako, kakor mrzla roka in glava. Mi drugi pa, ki iz mladih nog nosimo obuvala, smo razvajeni in pomehkuženi; zato zahteva naše omahljivo zdravje, naj imamo noge gorke, kakor so navajene. Vzrok je ta: V črevljih se noge na podplatih večinoma poté; ko se pa noga preveč ohladi,jenja se potenje ali izpuhtevanje hitreje nego se prilega telesu. Ko se torej prehladimo v noge, začutimo naglo v drugih telesnih delih neki bolestni odmev. Temu zarožlja po črevih ter mu šari po drobu, drugega prime v hrbtu in grlu itd.

(Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1895.

(Dalje in konec.)

Naše škodljive rastline v podobi in besedi. Opisal Martin Cilenšek, profesor na deželni gimnaziji v Ptui. IV. snopič. 8°. Str. 449—624. — Pisatelj opisuje škodljive rastline, ki rasto po njivah, potem take, ki so škodljive sadnemu drevju, zlasti trti, in take, ki so škodljive travnikom. Veliko število škodljivk nam je navêdel in skrbno opisal gospod pisatelj. Seveda ni to berilo kratkočasno, zato se semtertje zdi, da je „Naših škodljivih rastlin“ že preveč. No, če pomislimo, koliko kmetijstvu koristnih naukov je v knjigi, kako težavno je izbirati in potem prav prirejati tako znanstveno tvarino, in kako bo pač prav ta knjiga vzbujala v narodu zanimanje za rastlinstvo, ne more se nam zdeti preveč tega dela, nasproti: hvaležni moramo za nje biti marljivemu gospodu pisatelju in naši družbi, ki je izdaje z mnogimi podobami.

Agricola.

Umna živinoreja. Slovenskim gospodarjem v pouk popisal Franjo Dular, okrožni živinozdravnik. II. knjiga. O pasmah in umni reji domače živine. Str. 205. — Kolikor smo se prepričali iz lanskega in letošnjega zvezka tega dela, je res vrlo in zaslužno delo, našim živinorejcem zanesljiv svetovalec in tudi vodnik. Posebno letošnji zvezek utegne marsikaterega našega živinorejca napotiti, da izboljša svojo živinorejo s tem, da si priskrbi dobre plemenske živine, da jo skrbneje izbira itd. V prvem delu govori gospod pisatelj o pasmah, v drugem pa o reji naše domače živine. — Nauki

pisateljevi so vseskozi trezni, premišljeni; bralec zvé na jedni strani, česar bi se težko naučil po dolgi in dragi izkušnji. Zato je želeli, da bi jo naši kmetje brali radi in z zaupanjem, ogibali se škode in izboljšali si živinorejo, za katero so tako prikladne naše dežele.

Agricola.

Kdor z višjega stališča pretehta delovanje naše družbe, kdor premisli, koliko deluje za versko vnemo, pobožnost, krščanski pouk, krščansko življenje, pošteno zabavo, kmetijstvo po vseh posameznih strokah (poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, umno gospodarstvo), zgodovino, zemljepis itd. — ta mora ponižno ukloniti glavo in reči: Tu je velika človeška pridnost in navdušenost, tu je izvestno božja pomoč. Ni treba, da bi se bahali z družbo, a bodi nam vedno najtrdnjša podlaga našega upanja za bodočnost.

Vse pa, ki morejo kaj pomoči, prosimo nujno in iskreno, naj gredo našim preprostim Mohorjanom z opominjanjem in delovanjem na roke, da se knjige dadó čim najpreje vezati ali se vsaj dobro shranijo. Tako bo imel vsak večletni Mohorjan doma krasno — slovensko knjižnico.

Uredn.

Slovenski ameriški koledar za leto 1896. Izdala tiskarna „Glas Naroda“ 108 Greenwich Street. New York. 8°. Str. 192. — Ta koledar ni med zadnjimi našimi koledarji, marveč je po vsebini in obliki prav dostojen za vsako slovensko družino. Koledarski del ima mične in poučne sestavke n. pr.: Zgodovina Zjedinjenih držav, Ribniški narodni običaji (posebno znamenit spis), Naši Indijanci, Nekoliko o kranjskem potresu, Potovanje zakonske dvojice i. dr. Tudi nekoliko slik je med berilom. Slovenci se gibljejo tudi v novem svetu.

Apologetični govori, katere je v postu l. 1895. govoril krščanskim možem P. Hugolin Sattner, reda sv. Frančiška. V Ljubljani, 1896. Tisk Katoliške

Tiskarne. — Založil samostan. 8°. Str. 89. Cena 50 kr. — Cenjeni gospod pisatelj nam podaje tukaj one govore tiskane, katere je govoril lani o postu za moše. To je prav ljuba spominska knjiga ob obletnici. Govorov je v knjigi deset, a vsi so med seboj lepo združeni. Ker nimamo o vsestransko lepi knjigi reči nič graje vrednega, želimo samo, da bi se čim najbolj more razširila in obrodila obilo sadov.

Epizoda iz kulturne zgodovine goriške ali košček zgodovine goriškega c. kr. gimnazija. Spisal Andrej Marušič, častni kanonik prvostolnega kapitlja goriškega, knezo-nadškofijski konzistorijski svetovalec in viši šolski nadzornik za verouk, lastnik častnega križa „Pro Ecclesia et Pontifice“, ud c. kr. deželnega šolskega sveta, gimnazijski veroučitelj v p., c. kr. profesor. V Gorici. Natisnila in izdala „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. 1895. 8°. Cena 10 kr., po pošti 13 kr. Čisti dobiček je namenjen v dobrodelen namen. Knjižica, posvečena baronu Winklerju, obdeluje na najmanjših straneh cerkveno petje na goriški gimnaziji.

Domača vzgoja. Slovenskim materam, vzgojiteljicam, učiteljicam, vzgojiteljem in učiteljem po najboljših virih spisal Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. Čisti dohodek je namenjen „Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani.“ Izdalo in založilo „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani.“ V Ljubljani. Tiskarna Rud. Miličeva. — Ljubljana, 1895. 8°. Str. 141. Cena 1 gld. — Tej knjigi bi radi posvetili o priliki več prostora, kakor ga imamo tukaj za rabo. Srčno nas veseli, da stoji knjiga trdno na trdnem stališču verskega prepričanja. Zato pa ima krepek, odločen, jasen in živahen značaj. Tudi mi želimo, da bi obrodila mnogo sadu in zato jo za sedaj toplo priporočamo.

Program in poročilo kranjske deželne vinarne, sadjarske in poljedelske šole na Grmu pri Novem mestu koncem šolskega leta 1894—95. Izdalo vodstvo šole. 8°. Str. 39.

Razne stvari.

Naše slike.

Koledniki so tu! Po Notranjskem je bila nekda navada, da so se po novem letu do posta kaki štirje godci združili in šli koledovat, t. j. gost semtertje po hišah. Ob tej priliki seveda se je tudi rad ta ali oni zasukal, četudi sicer ni maral plesati. Pa tudi ni bilo nič hudega na tem; če ni bilo drugega para, dobra je bila tudi „metla“. Drugih slik nam ni treba razlagati.

Zvezdoslovni koledar za mesec svečan.

Venera je jutranjica in vshaja po pol šestih. Blizu nje je Mars, pa malo svetel; Jupiter pa krepko sveti vso noč. Saturn (z obodi) vshaja po jedni po polnoči. — Dne 13. svečana mrkne deloma solnce, a se vidi samo na skrajno južnih krajih. — Dne 28. svečana mrkne deloma luna, kar se vidi tudi pri nas od 7. ure 14 minut do 10. ure 13 minut zvečer.

Bodočnost slovenskega naroda.

(Dalje.)

Iz teh preudarkov izprevidi lahko vsakdo, da je narodom namen, kazati ali oznanjati veličastvo božje.

V tem oziru, kakor namreč oznanja čast božjo, razločuje se pa jako človek od brezumnih živih ali neživih bitij. Zvezde pričajo, da je stvarnik neizmerno mogočen, pričajo s tem, da so same tako velike in svetle. Cvetlice nam oznanjajo božjo lepoto in milobo, ker so same tako lepe in mile. Živali nam razodevajo božjo modrost, ker so neizrekljivo mnogovrstne in umno uravnane. In vse te stvari, zvezde, cvetlice, živali morajo biti take, kakoršne so, in ne morejo biti drugačne. Torej one morajo oznanjati slavo in moč najvišjega bitja.

Toda v človeku ni tako. V človeku ne merimo in ne cenimo samo telesne velikosti in oblike, marveč cenimo njegov um, njegovo voljo, njegovo vednost, njegov značaj. Te stvari se sicer ne dadó videti ali tipati, vendar so za človeka najimenitnejše, mnogo imenitnejše, kakor vse telesne prednosti skupaj. Človek sicer s svojo lepo postavo tudi oznanja božjo lepoto, in s čudovito urejenimi udi modrost stvarnikovo, toda s temi stvarmi mnogo manj, kakor z umom in voljo. Boginjo Ateno je naredil kipar Fidija za atensko akropolo iz samega zlata in iz slonove kosti. Zlato in slonova kost sta pač pričala, kako bogati so atenski meščani, toda mnogo bolj je pričala prelepa postava Atenina Fidijevo umetnost in tako tudi umnost in duhovitost vseh Atenčanov. Kar je dušnega, to je v človeku prvo in najimenitnejše; po dušnih lastnostih in delih sodimo in cenimo človeka, po dušni strani ga imamo za dobrega, hvalevrednega, slavnega.

Zatorej oznanja človek božjo slavo z dušnimi deli, ne pa toliko s telesnimi, torej tudi vse drugače, kakor telesne stvari.

Na tej strani je pa nekaj posebnega. Ta duševna dela niso neprostovoljna, kakor je svetloba zvezd, lepota cvetic, raznovrstno gibanje živalij, marveč človek ima prosto voljo in tako dela, kakor hoče sam. Če hoče, oznanja božjo slavo, če neče, pa tudi ne. To se pravi: On poveljuje Boga, če hoče, on ga spoznava za stvarnika in dobrotnika, ali pa tudi to taji

in Boga celó grdi in sramoti. Saj vemo, da ga nekateri po otroško ljubijo z vsem srcem, a nekateri (četudi malokateri) ga celó sovražijo in preklinjajo.

Potemtakem je človek sam svoj gospodar v tem, ali se Bogu ukloni in ga slavi, ali ga pa zavrže; v tem je naša narava ali volja prosta. Zato pa tudi svoj namen dosežamo prostovoljno, ne pa s silo, prav tako posamezni ljudje, kakor narodi. In prav zato je pametno in koristno govoriti o našem namenu, ker ga lahko izberemo prosto, pa tudi po njem hrepenimo prosto. Ali naj pišem zvezdam, rastlinam in živalim, da naj si izberó ta ali oni namen? Ljudje kakor narodi si prosto izbirajo namen, prosto se zanj trudijo, prosto ga zavržejo. Potemtakem je tudi nam Slovencem „dano na prosto voljo“. In ker je od namena odvisna naša bodočnost, zato imamo bodočnost sami v svoji oblasti. Če hočemo, bo ugodna in srečna in lepa, če nečemo delati zanj, bo žalostna.

Pa, če je naš najvišji namen, da Boga poveljujemo, tedaj bi bila — zdi se — stvar prav lahka. Treba namreč samo glasno in neprestano Boga klicati, kakor n. pr. mohamedanski muecin s stolpa svoje molilnice, pa ima Bog spodobno čast. Ali pa še bolje tako, kakor delajo Tibetani. Ti navijejo na valjar papir z napisano molitvijo, potem pa valjar sučejo, češ, toliko molitev je opravljenih, kolikorkrat se zasučé valjar. — Čitatelj se smeje; zares — taka čast je kaj s l a b o delo za č l o v e k a. Samo vpiti ali vreteno sukati, to je tako delo, kakoršno opravlja tudi voda ali veter. Človek, ki ima um in voljo, naj slavi Boga drugače, slavi naj ga z umom in voljo, s kratka: s svojim dušnim delom.

Čim večja, lepša, popolnejša je kaka stvar v prirodi, tem jasneje nam kaže popolnost stvarnikovo. To je lahko umeti, zakaj čim lepše in boljše je delo, tem boljši je tudi njegov umetnik.

Ako človek z umom svojim stori umetne stvari, pričajo o njegovem umu in so mu v čast. Pa ne samo človeku samemu, ampak ob enem so tudi Bogu v čast, ker, kar ima človek, ima od Boga, in čim lepše se kaže človekova duševna moč, tem lepše se razodeva tudi božja moč in popolnost.

(Dalje.)

Vabilo k družbi sv. Mohorja.

Naši čč. gg. poverjeniki se morajo mnogo truditi, preden naberejo toliko število udov, kolikor jih je štela Mohorjeva družba v zadnjih

letih in zlasti v ravno preteklem letu. Potem pa, ko dojdejo vpisovalne pôle v Celovec, je mnogo dela, da blagajnik vse zneske uknjiži, vse ude pregleda ter nove zapiše v bratovske bukve in podobice. pôle pa uredi za imenik in natisk;

a kaj še je dela potem, preden tiskarna ves ogromni imenik dovrši! Da vse to doženemo o pravem času, treba je, da novi in stari udje za goda pristopajo k družbi. Naj se to že zdaj godi; saj ne bo več dolgo, ko po družbenih pravilih nabiro končamo. Do dne 5. sušca je skrajni čas, do katerega imajo gg. poverjeniki doposlati vpisane ude in udnino; kdor se oglasi pozneje, nima pravice do vseh knjig po jednom goldinarju, ampak mora plačati za knjige po pravilih toliko, kakor po knjigarnah, in tu veljajo knjige od jednega leta še čez 3 gld. 50 kr.

Zatorej prav lepo prosimo častite naše poverjenike, vse duhovnike in rodoljube, naj ob vsaki ugodni priliki v cerkvi kakor zunaj cerkve zopet svojo zgovorno besedo zastavijo v korist Mohorjeve družbe in njenih udov, da nas letos ne bode nikakor manj, ampak kar mogoče še več od lanskega leta. Seveda bo to marsikje že težko šlo, zakaj v nekterih župnijah so — hvala Bogu — že na vrhuncu in ne morejo više, a z druge strani je le še dosti krajev, kjer bi se dalo še mnogo udov pridobiti, ako se ljudstvo bolje in večkrat opomni na Mohorjevo družbo ter se jim razložijo velike in mnogovrstne koristi, ki udom dohajajo iz nje. Gotovo duhovnik in vsak pošten človek z bridkostjo opazuje in ga v srce boli, ko vidi, kako neotesana je tú in tam mladina, včasih še celó starina, in koliko se nahaja pri ljudéh še res prave dušne grdobe. Kaj storiti, kako opomoči? Eden naj gotovejših pomočkov je Mohorjeva družba! Skušaj človeka zanimati za njene knjige, za njih berilo, pa ga boš ali ohranil nepokvarjenega ter ga še više olikal, ali pa mu boš premenil neugodno podobo v tako, da bo zopet človeka dostojna in naposled božja. V to delovati — kdo bi ne hotel, kdor ima srce na pravem mestu: duhovnik za svojo izročeno mu čredo, predstojnik za svoje podložnike, oče in mati za svoje otroke, gospodar za svoje domače ljudi!

Knjige izidejo iste, kakor so napovedane v „Glasniku družbe sv. Mohorja“ v letošnjem Koledarju. Večinoma so že v stavku in deloma v tisku dovršene, le na „Zgodbah sv. pisma“ delujeta najbolj njih marljivi g. pisatelj in potem tiskarna, družbenega koledarja za l. 1897. pa se bomo kmalu lotili. Za zadnjo to knjigo prosimo gg. pisatelje še prav mnogih dušnih prispevkov.

Molitvenik „Marija Devica, majnikova kraljica“ se dobi vezan v platno z rudečo obrezo po 40 kr., v usnje z zlato obrezo po 60 kr. doplačila.

Bog nam blagoslovi v novem letu Mohorjevo družbo tako, da bo Slovencem v časno in

večno srečo, pa v veliko čast pred svetom! Torej ne nazaj — ampak le naprej!

V Celovcu, dné 16. prosinca 1895. leta.

Odbor.

Katoličanstvo in narodnost.

V Trstu je začel izhajati laški tednik „L' amico“, ki piše v svoji prvi številki v programu med drugim to-le:

„Nihče naj ne misli, da smo mi, četudi smo katoličani ne samo po imenu, ampak tudi v dejanju, brezbrizni za oni jezik, ki se je prvi glasil na naših ustnicah. Kaj še! V njem smo tudi mi izgovarjali prve besede in izrekli prve molitve; ker smo vzgojeni v sladkem našem jeziku, zato ga ljubimo in cenimo tudi mi, kakor je vreden; tudi mi smo brali svoje velike pesnike — učitelje narodov; tudi mi poznamo čarobnost svojega materinskega jezika; tudi mi pripoznavamo neizmerne dobrote, katere je laški jezik dal omiki sploh in naši ljubljani domovini posebej. Četudi torej hočemo vedno ostati zvesti podaniki vzvišene osebe, ki nas vlada, čutimo ob jednom, da smo Italijani, in na tak način ne storimo nič drugega, kakor da prav rabimo pravice, katere nam dovoljujejo naši zakoni.“

Zatorej se bo naš list potrudil, da bo pospeševal z vso silo in stanovitnostjo duševne in gmotne koristi primorskih Italijanov, in si bo štel v čast braniti zgodovinski in starodavni značaj naših mest in naših oblastnij v soglasju z našimi očetovskimi sporočili.“

Knjige „Matice Hrvatske“ za 1. 1895.

Ravnokar so nam došle knjige za minulo leto.

1. Kučera: *Naše Nebo*. (Pouč. knj. XX.)
2. Lopašič: *Oko Kupe i Korane*.
3. Osman-Aziz: *Bež nade*. (Zab. knj. CLXXVI—CLXXVIII.)
4. Potapenko: *Pripovijesti*. (Slav. knjižn. knj. III.)
5. Bogović: *Pjesnička djela*. Knjiga treća.
6. Jagić: *Ruska književnost u osamnaestom stoljeću*. (Slike iz svjetske književnosti. Svezak III.)
7. Harambašić: *Izabr. pjesme*. (Zab. knj. CLXXIX—CLXXXII.)
8. Tomić: *Za kralja — za dom*. Pripoviest. Dio drugi. (Zabavna knj. CLXXXII do CLXXXV.)
9. Vojnović: *Ekvinocij*. Drama. (Zab. knj. CLXXXVI—CLXXXVII.)